

ZSIDÓ POLITIKAI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT 650 Ft
2014. december / XXVI. évfolyam 10. szám

szombat

Radnóti és Fanni

Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni Naplója

Gadó János: Pénz és (kettős) hatalom

Gergely Ágnes Vihar Béláról

Dés Mihály a zsidó humorról

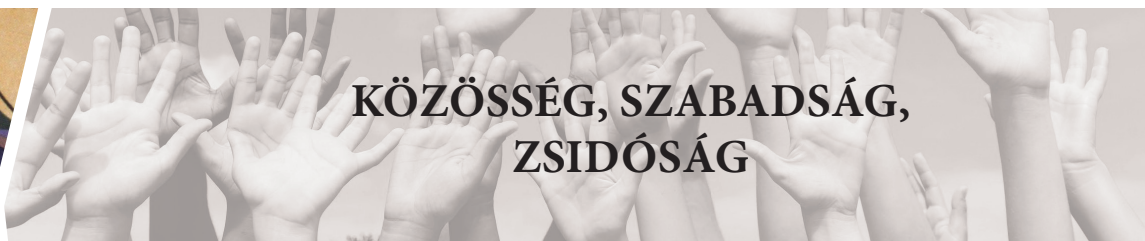
Zsidóság a tankönyvekben

Faludy György és Vámbéry Ruzstem: egy barátság története

szombat

Zsidó politikai és kulturális folyóirat

HA ÉRDEKEL A POLITIKA, A KULTÚRA... HA ÉRDEKEL A ZSIDÓSÁG...
HA FONTOS A SZEMÉLYES VÉLEMÉNY...
HA FONTOSNAK TARTOD A SZABAD VÁLASZTÁST...
ÉS HA NEM KÉRSZ AZ ELŐÍTÉLETEKBŐL...

KÖZÖSSÉG, SZABADSÁG,
ZSIDÓSÁG

OLVASD A SZOMBATOT, ÉS LÉGY ELŐFIZETŐNK 2015-BEN IS!

Mi idén sem emelünk árat!

2015-ÖS TERVEZETT TÉMÁINK:

- ✿ Trianon – elválaszt vagy összeköt?
- ✿ A Teleki tér elfeledett zsidósága
- ✿ Honnan hová jutott a magyarországi zsidóság a rendszerváltás óta eltelt 25 év alatt?
- ✿ Riportok, sztárinterjúk és új arcok
- ✿ Feltárt tények, összefüggések és szabad vélemények
- ✿ Filmek, darabok, könyvek

Előfizethetsz a lapban található csekken egy évre legalább 5950 Ft-ért, vagy banki átutalással a 11709002-20066703-as OTP számlaszámra.

Lapunk példányonkénti ára 650 Ft.

Előfizetőknek egy példány 595 Ft.

Előfizetés külföldre 50 Euro, vagy 80 USD.

Előfizetőink között kisorsolunk...

- ✿ egy ingyenes utazást a Mazsike „Határtalan” programjának kulturális zárándoklatára
- ✿ egy éves hűségkártyát a Bálint Ház rendezvényeire
- ✿ egy negyedéves bérletet a Bálint Ház edzőtermébe

 www.szombat.org

 facebook.com/szombat.folyoirat

 www.dimag.hu/magazin/szombat

TARTALOM

4 | ELSZÁMOLÁS

Gadó János:
Pénz és (kettős) hatalom

7 | FELADOTT LECKE

Krausz Viktória:
Tájkép tankönyvviták
közben

10 | KORDOKUMENTUM

„Fénytelen, kurta hangon...”
Radnóti Miklósné
Gyarmati Fanni naplójából
– Közzéteszi Ferencz Győző

13 | EMIGRÁCIÓ

Mandler Dávid:
Vámbéry Ruzstem
és Faludy György
kapcsolata

18 | TITKOSÍRÁS

Gergely Ágnes:
Vihar Béla

20 | LECSÚSZÁS

Hidas Judit:
Bovaryék

24 | HITSORSOS

Dés Mihály:
Az antiszemizmustól
az alapviccig
– A zsidó humor fényei és árnyai

28 | FILMFESZTIVÁL

Kránicz Bence:
Utak a magány felé

31 | IDÉZŐJEL

Földes Györgyi:
Ahasvér meg a zsidó titok
Schein Gábor–Szűcs Teri
(szerk.): „Zsidó”
*identitásképek a huszadik
századi magyar irodalomban*

33 | TUDATFOLYAM

Csáki Márton:
A hiány archeológiája
Forgách András: *Zehuze*

10–12. „FÉNYTELEN,
KURTA HANGON”

2014. december

5775. kislelv

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület

folyóirata

Megjelenik évente tízszer

Szerkesztőbizottság:

Deák Gábor

Hoffman Iván

Itamár József-Keszt

Kovács András

Seres László

Tatár György

Turán Tamás

Szerkesztőség:

Szántó T. Gábor főszerkesztő

Gadó János szerkesztő

Muraközi Zsóka szerkesztőségi titkár

Magó Katinka pénzügyek

Állandó külső munkatársak:

Uri Asaf, Csáki Márton

Krausz Viktória, Németh Ványi Klári

Pályi Márk, Seres Attila

Szarka Zsuzsanna

Vári György, Várnai Pál

A megjelenést támogatja:

Amerikai Joint Magyarországi

Magyarországi Zsidó Örökség

Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi

Terjeszti a Lapker Rt.

Címlapfotó: Rédner Miklós fotójának
felhasználásával, Ferencz Győző engedélyével

A kéziratok szerkesztése lezárult:
2014. november 17-én

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

Bálint Ház

1065 Budapest, Révay u. 16.

234-es és 235-ös szoba

Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Lapunk e-mail címe:

info@szombat.org

Címünk az interneten:

http://www.szombat.org

Egyéves előfizetői díj: 5950 Ft

Előfizethető a kiadóhivatalban,

illetve postautalványon

az OTP 11709002-20066703

„Szombat” számú alszámlán

Lapengedély száma:

III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Felelős kiadó:

Kirschner Péter, a Mazsike elnöke

Nyomdai előállítás: Pannonia Nyomda Kft.

Gadó János

PÉNZ ÉS (KETTŐS) HATALOM

Zoltai Gusztáv sokszorosan megszolgálja a ráköltött havi egymilliót – ez most már világos. Kezdetben kormányoldalon is sokan berzenkedtek Zoltai tanácsadói kinevezése ellen, de most már alighanem mindenki belátja, hogy Lázár Jánosnak igaza volt.

Azzal, hogy Zoltai a Sip utcában mindenkinek ismeri a gyenge pontjait, tudja, kit mivel lehet megszorogatni, kecsgetetni vagy éppen elkápráztatni, kiket mivel és hogyan lehet összeugrasztani – a kormány által megajánlott milliárdokkal a háttérben –, igen jó manipulációs lehetőséget biztosít munkaadói számára.

Amíg hatalmon volt a Sip utcában, néhány milliós ígéretekkel tudta sakkban tartani, egymás ellen kijátszani az embereket. Most – hála a kormány bőkezűségének – e célra milliárdok állnak rendelkezésre. A szegedi hitközség a nagy zsinagóga restaurálására szánt egymillió forint miatt veszett össze a Mazsich vezetőivel (azóta már egyetértésre jutottak); Schweszoff Dávid, a Budapesti Zsidó Hitközség (BZSH) újdonsült igazgatója pedig már a Rumbach zsinagóga restaurálására beígért 2,7 milliárd hallatán intett be a Mazsichnek, mondván: ebből nektek egy fillér se jár.

Míndez persze nem jelenti azt, hogy Zoltai mozgat minden szálát a háttérből. Schweszoff Dávid feltehetően már önállóan konfrontálódik. Eljárására jellemző,

hogy a Mazsich Rumbach-zsinagógára vonatkozó – ügyetlen stílusban megfogalmazott – kompromisszumos ajánlatáról tudomást sem vett, az összehívott egyeztető tárgyalásra el sem ment, november 12-én pedig a BZSH Facebook-oldalán tette közzé, hogy a zsinagóga fölötti kizárólagos rendelkezés érdekében egyenesen a kormányhoz fordul. Ezzel gyakorlatilag nyíltan hadat üzent Heisler Andrásnak, akiről több ízben nemcsak elmarasztalóan, de kimondottan gúnyosan nyilatkozott. (Heisler a maga részéről több ízben alkalmatlannak nevezte őt.) Ezzel rövid távon ellehetetlenülhet a napi munka, hiszen a Sip utcai apparátust nem lehet két központból irányítani – mint ahogy egy autót sem lehet egyszerre kétfelé vezetni.

A Tordai leváltását eredményező október 29-i közgyűlés másnapján – szóvivője útján kiküldött – nyilatkozatában Schweszoff azt is világossá tette, hogy a BZSH-elnöki tisztség betöltése nem sürgős, az ügyvezető igazgató egyedül is jogosult minden teendő ellátásra a BZSH körül. (Az alapszabály szerint 30 napon belül kell új elnököt választani.)

A legújabb botrány,

a Dohány utcai zsinagóga beléptetőrendszeréből állítólag elsikkasztott százmilliók ügyében is konfrontatív álláspontra helyezkedett: rendőrségi feljelentést tett. Tudnivaló: a szálak ez ügyben alighanem Zoltaihoz vezetnek. Ő volt a BZSH és a Mazsihisz teljhatalmú gazdasági vezetője, amikor ezt a rendszert – a Vadas Vera érdekkörébe tartozó Aviv Travellel kötött megállapodás alapján – üzembe helyezték, és éveken keresztül az ő felügyelete alatt működött a szisztéma. Aztán Zoltai ment, a rendszer maradt – és a Schwezoff által a médiába kiabált állítólagos sikasztás vádja már Heislerre és Tordaira veri a sarat.

A Síp utca gazdálkodásának átláthatatlan voltáról, gyanús vagy éppen botrányos ügyeiről senki nem írt annyit, mint a *Szombat*. A nyilvánossággal szembeni kötelességünket teljesítettük, de a Síp utcában két évtizeden át minden maradt a régiiben.

A tavaly lefolytatott átvilágítás végre nyilván sok mindent felszínre hozott, s minden bizonnyal az itt feltárt információkkal sikerült Zoltait távozásra bírni. Csakhogy ugyanezeket az információkat most Schwezoff fordítja a Zoltait leváltók ellen. Míg ez utóbbiak nem akartak botrányt és csendben küldték el Zoltait, Schwezoff éppenséggel nagy botrányt csap. A kormánypárti sajtónak eljuttatott információk több büntetőfeljelentéshez is elegendők – legalábbis a *Heti Válasz* szerint. (Kufárok, kifelé. *Heti Válasz*, 2014. október 30.) Így jelenleg olybá tűnik, inkább a Zoltai–Schwezoff-tengely próbálja elkapni Heislert és híveit, mint fordítva.

Naiv illúzió volt azt hinni, hogy Zoltai távoztával varázsütésre megváltozik a Síp utca légköre. Zoltait uralma utolsó éveiben kegyencek egy – jellemzően az övéhez hasonló mentalitású – csoportja vette körül. Schwezoff Dávid is ebbe a körbe tartozott. Zoltai elment, az általa kinevelt kádere maradtak, fontos pozíciókba kerültek, és komoly befolyást gyakorolnak a Síp utcai politikára.

Amíg Zoltai hatalmon volt, az antifaszizmus, a holokauszt emlékezet és a sérel-

Zoltai Gusztáv a Zsidó Közösségi Kerekasztal legutóbbi tárgyalási fordulóján, Lázár János és L. Simon László között

mi politika jól összefért a machiavellista hatalomgyakorlással és az ellenőrizhetetlen gazdálkodással. Zoltai eltávolításával az addigi egyensúly felborult, és most ketős hatalom kiépülésének lehetünk tanúi: a Mazsihisz élén Heisler András tesz keserves kísérletet a Zoltaitól örökölt rendszer demokratizálására, a BZSH-ban pedig Schwezoff Dávid folytatja a központosított hatalomépítést a Zoltaitól megszokott óvatosság nélkül.

Egy strukturális hibát

sajnos nem lehet kiiktatni a rendszerből: a Mazsihiszt – akárcsak a többi történelmi egyházat – túlnyomórészt az állam tartja el. Ez súlyos demokratikus deficitet eredményez, hiszen az adófizetői öntudat, amely 1944 előtt mindig jelen volt, most hiányzik. Ezt ma a zsidó közösségben a holokausztáldozati tudat helyettesíti, de az áldozatiság mint a közösség identitásának elsődleges bázisa, s ennek nyomán a külső támogatás elvárása nem feltétlenül jó közösségépítő idea. Nemigen születtek még működőképes modellek a felülről öntött pénz demokratikus elosztására. A történelem során a demokrácia mindig alulról építkező rendszer volt, és erősen összefüggött az adófizetői öntudattal. Ez az alapvető strukturális gyengeség mutatkozott meg az egész zsidó közösségben a vál-

ság pillanatában: a holokauszt-émlékév során az állam szimbolikus politikájával szembe fordultak, miközben az állam által megajánlott pénzt a túlnyomó többség elfogadta, és még a bojkottálók egy része sem volt ez ügyben konzekvens.

Jó példája mindennek a Dohány utcai templomkörzet, amelynek vezetése abban a pillanatban kipenderítette Zoltait körzeti elnöki tiszteből, amint az kormánytanácsadóként megjelent a színen Lázár János mellett. Megszavazták azt is, hogy visszadják a Civil Alaptól a holokauszt-émlékévre kapott milliókat. A példás baloldali elkötelezettség azonban – BZSH-módi szerint – együtt járt az intrikus politikával és a pénzügyi önállóság hiányával. A körzet képviselői az október 29-i közgyűlésen (a hírek szerint) már egységesen a Zoltai-utód Schwezoffra szavaztak, a Zoltait leváltó Tordaival szemben. Ígéret, fenyegetés, haragvások, intrikák – csak sejtethetjük, mi okozta a hirtelen fordulatot.

Hasonlóképpen hiába szavazott a Mazsihisz közgyűlése 2014 februárjában a kormány által kezdeményezett holokauszt-émlékév rendezvényeinek bojkottjára, hiába szavaztak az e forrásból kapott pénzek visszaküldése mellett, az eredmény nagyon vegyes lett: a gyakorlatban korántsem bizonyult minden taghitközség olyan szilárdnak, mint a szavazás perceiben. (Ezt később megideologizálták, mondván: a Mazsihisz döntése az

Tiltakozók a Szabadság téri emlékműnél

önálló jogi személyiséggel rendelkező taghitközségekre nem vonatkozik.)

Mindebben Zoltai maga mutatta a legcsúnyább példát: amint eltávolították a Síp utcából, szögre akasztotta azokat az elveket, amikért a nyáron – saját nyilatkozata szerint – még hajlandó lett volna börtönbe vonulni, és beült a kormányba tanácsadónak. A hatalmat, pénzt és a boszút választotta az antifasizmus helyett.

Heisler András konzekvensen képviselte a bojkott álláspontját – a közösség nagy többsége pedig valahol a kettő között „terül el”.

A Mazsihisz az elmúlt évben

sok borsot tört a kormány orra alá:

az egyik legkényesebb ügyben, a holokausztemlékezet és antiszemitizmus kérdésében erodálta a kormány hitelét a nyugati világ fórumain. Holott az Orbán-kormány-nak ez nagyon fontos ügy volt: miközben nem izgatta annyira, ha antidemokratikusnak nevezik, az antiszemitizmus és a holokausztemlékezet kérdését roppant komolyan vette. A nagyszabásúra tervezett holokauszt-emlékévé e téren volt hivatott a kormányimázs javulását hozni itthon és külföldön. A legalább hatmilliárdos vállalkozás azonban nem sokat hozott a konyhára. A zsidó szervezetek többsége, valamint a velük e téren közös platformon álló baloldal a nyugat-európai modell érvényesülését várta: a magyar felelősség egyértel-

mű megvallását. A kormány üzenete azonban e téren nem volt egyértelmű: a kulcsfontosságú szimbolikus objektumok (Szabadság téri emlékmű, Sorsok háza) inkább magyarok és zsidók közös áldozati voltáról szóltak. A zsidó közösség és a baloldal ezt elutasította: nyíltan és egyértelműen távolmaradásra szólítottak fel a kormány által hirdetett holokauszt-emlékévé eseményeitől. A nyugati médiában az ő hangjuk volt erősebben hallható – és ebben nem elhanyagolható szerepe volt a Mazsihisznek, mint a honi zsidóság egyik reprezentánsának. A Mazsihisz arca pedig Heisler András volt. (Noha Heisler egy idő múlva a Szabadság téri tüntetőktől távolságot tartott – bevett egyház vezetőjeként nyilván nem tüntethetett együtt keményvonalas, kormányellenes aktivistákkal.)

Mindez – véletlen folytán – egybeesik a hitközség válságával. A jobboldalon sokan aligha bánják, hogy Heislert és a hozzá hű embereket megszorogatják, a Mazsihisz presztízsét pedig megtépázzák a hatalomgyakorlásban agresszívebb, amúgy kétes múltú ifjú vezetők.

A *Heti Válasz* már a Mazsihisz megszűntetésének lehetőségét is fölvetette (Schwezoff-közeli forrásokra hivatkozva), merthogy annak jogelődje, a Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete – úgymond – a kommunista rezsim kreatúrája volt („Kufárok, kifelé”).

Schwezoff Dávid a kormánypárti *Heti Válasz* szolid rokonszenvét élvezi – lásd terjedelmes interjút a lap november 13-i számában („El kell számolnom a múltam-

mal”). Az interjúból egy szeriőz, elkötelezett és rátermett vezető képe bontakozik ki, akit a Jó Teremtő visszavezetett az igaz útra, miután őszintén és mélyen szembenézett a múltjával. (Heisler András eközben a politikai spektrum másik oldalán álló *Népszavának* és *ATV-nek* nyilatkozik.)

Az elkövetkező hetekben, hónapokban

két folyamat zajlik majd párhuzamosan

A kormány további milliárdokat investál a zsidó szervezetekkel való együttműködésbe, a holokauszt-emlékévé (2015. májusig tartó) programjainak keretében. A bojkott erejét veszítette: a Mazsihisz a zsinagógafelújításokra előirányzott milliárdokat és a temető rehabilitálásokra betervezett százmilliókat nem utasítja vissza. (Latorcai Csaba, az illetékes államtitkár-helyettes már egyenesen úgy fogalmazott, hogy „véget ért az emlékévével szemben a Mazsihisz által hirdetett bojkott”). A hatalom szemmel láthatóan nem sajnálja a pénzt, hogy az emlékévé végül kézzel fogható eredményekkel záruljon. 2015 márciusától minden bizonnyal Magyarország lesz az IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance), a holokauszt emlékévé őrző tekintélyes nemzetközi szervezet soros elnöke – ami a nyári kudarcorozat után már kezdett veszélybe kerülni. Ezt a kormány nem veszi félvállról, és intenzív együttműködésben áll a zsidó szervezetekkel.

Ezzel párhuzamosan napról napra nő a feszültség a BZSH és a Mazsihisz között, és a kettős hatalom könnyen robbanásveszélyes helyzethez vezethet.

A kormánynak érdeke a sikeres együttműködés a Mazsihisszel, így nem biztos, hogy jól jön neki, ha a központi zsidó szervezet beharcokba zuhan. Így jelenleg nem lehet tudni, hogy Schwezoff Dávid vad Heisler-ellenes húzásai valóban egy „el-szabadult hajóágyú” akciói, vagy a hajóágyút próbálják-e a háttérből irányítani.

Egy biztos: a képlet bonyolult, túl sok érdek és ellenérdek fűződik a BZSH/Mazsihisz-vezetők sikeréhez/bukásához, hogysem egyetlen manipulátort lehessen minden mögött feltételezni.

2014. november 17.

TÁJKÉP TANKÖNYVVTÁK KÖZBEN

Közel két évig tartó munka- és tárgyalás-sorozat eredményeképpen korrigálták az új *Nemzeti alaptantervet*, az ahhoz készült kerettanterveket, s az új általános, valamint középiskolai magyar-, történelem- és az általános iskolai erkölcs-tankönyveket. Mindezt rohammunkában és nagyon limitált hatásfokkal sikerült, de a zsidóságot érintő témák tekintetében kísérletet tettek kiegészítések beiktatására.

Ehhez arra a néhány fős, a zsidó történelmet, vallást, kultúrát, szokásokat és az oktatási metódusokat ismerő, elkötelezett csoportra volt szükség, amelynek tagjai több ezer oldalas, tantervi anyagokat tanulmányoztak át, s ahol szükségesnek látták, mondatról mondatra átirták vagy kiegészítették a szöveget.

„Nem az a cél, hogy itt-ott szerepeljen egy kis zsidóság, hanem a tanterven, majd a tankönyveken végigvonuló szemléletváltásra és nyitottságra lenne szükség. Minden kisebbséggel foglalkozni kell. Ezt az elvet próbáltuk érvényesíteni a munkában” – mondja Szőnyi Andrea, a Zachor Alapítvány vezetője és a Dél-kaliforniai Egyetem USC Soá Alapítvány nemzetközi oktatási főtanácsadója, aki a kezdetektől részt vett a munkafolyamatban. Véleménye szerint a tantervekbe bekerült módosítások jelentős előrelépésnek számítanak, de azt, ahogyan a kísérleti tankönyvekbe az új tartalmak átkeverültek, sok esetben nem tartja megfelelőnek. Probléma, hogy a tankönyveket a szakértők csak a megjelenés előtti utolsó pillanatban láthatták, így a tantervekkel ellentétben itt nem volt mód az elmélyült elemzésre, és nem mindig volt idő a javasolt módosítások érdemi végrehajtására sem.

A Zsidó Közösségi Kerekasztal (ZSK) oktatási munkacsoportját Olti Ferenc hozta létre 2012 elején azért, hogy a zsidó történelem, a zsidó kultúra, az együttélés fontosabb részei, valamint az etnikai és kulturális sokszínűség értékei bekerüljenek a magyar közoktatásba. Tehát a NAT-ba, a kerettantervekbe, a tankönyvekbe és

megjelenjenek a kimeneti oldalon is, például az érettségiken. „Kilenc tételmondatot irtunk le, amely szemléletváltást és konkrét tényanyag-változtatást is magában foglal. Tucatnyi zsidó szervezetet kerestem meg, különböző vallási oldalakhoz tartozókat, kulturális és ifjúsági profillal rendelkezőket, mindenki örömmel támogatta a törekvéseimet, s ma már 17 szervezet a ZSK oktatási munkacsoportjának tagja” – meséli Olti Ferenc.

A kilenc tételmondatot Lacsny Márton kormányoldali szakértővel egyeztetették és Gál András Levente akkori kormányoldali tárgyalásvezetővel véglegesítették, amit Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere is megerősített 2013 szeptemberében. A szakmai egyeztetések pedig az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetet (OFI) munkatársaival zajlottak. „Velük tárgyaltunk, egyezkedtünk évekig. Szakértőink átnézték a NAT-ot, a kerettanterveket, az akkor forgalomban volt tankönyveket és a zsidó szempontból kifogásolható, szakmaiatlan, hibás részeket, mondatokat megjelölték, átirták. Idén szeptember elején írásban is rögzítettük, hogy a kilenc tételmondat maradéktalanul érvényesülni fog az új tankönyvekben is, valamint arra is ígéretet kaptunk, hogy a kimondottan zsidóellenes megfogalmazásokat tartalmazó Bánhegyi-féle tankönyv-sorozatot kivezetik a választható tankönyvek listájáról. Ez utóbbi sajnos még nem történt meg, de emlékeztetni fogom az aláírókat ezen vállalásukra is.”

Aláírt dokumentum van arról is, hogy a szakmai anyagok elkészítésében, a tanártovábbképzésekben és a kimeneti követelmények kidolgozásában is proaktívan részt vehetnek a kerekasztal szakértői, akik az elmúlt években ingyen és sokszor éjjel dolgoztak azért, hogy a diákok korrekt és történelemhű elveknek megfelelő

Szőnyi Andrea

tankönyvekből tanulhassanak. „Anyagi támogatást is kértem a minisztertől, amelyre szintén kaptam ígéretet. Most arra várunk, hogy a szeptember végére tervezett

Olti Ferenc

beszélgetés végre összejön, amelyen az OFI, a minisztérium vezetése, az állami Tankönyvtanács, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ és a ZSK is részt venne” – magyarázza Olti Ferenc. Aki a várakozás heteit sem unatkozva tölti, fellekeresi a kifogásolt tankönyvek szerzőit, szembesíti őket hibás, hamis mondataikkal. „Nem feltétlenül rosszindulatúak ezen szerzők, ahogyan az OFI munkatársai sem, csak szerveztlenség van, túlterheltség és kapkodás. Jelenleg készülnek a kísérleti tankönyvek még meg nem jelent kéziratjai, találkozunk a készítőikkel, vizsgáljuk a miniszter által aláírt dokumentumainkat, hogy bizonyítsuk: ezen szemléleteknek megfelelő könyvet kell írniuk. A már megjelent könyvekkel kapcsolatban pedig kiharcoljuk a javi-

tott kiadást.” Olti szerint minden azon múlik, hogy ki milyen kitartó az érdekérvényesítésben.

A többéves tárgyalások során néhány kérdésben Balog miniszter személyesen döntött. Az egyik volt ilyen a zsidók szerepe az 1848-49-es szabadságharcban. „Elértük, hogy egyértelműen szerepeljen mindenhol, hogy a zsidók óriási áldozatot vállaltak a szabadságharcban” – így Olti, aki a május 5-én megjelent 3 ezer oldalas kerettantervet jó kompromisszumnak tartja, mert a legfontosabb javaslatok mind benne vannak. Tervük, hogy ne csak a magyar, a történelem és az erkölcsstanetika könyvekben, hanem a többi tantárgyhoz kapcsolódó tananyagban is pozitív, de nem elfogult, hanem korrekt álláspontok jelenjenek meg a zsidóságról.

„2012 májusában kezdtünk el az akkor készülő új NAT tervezetével foglalkozni. Tucatnyi tárgyalás mellett több száz oldalas anyagokat javítottunk, egészítettünk ki, majd vártuk, mit hagy jóvá az OFI, mit nem. Amikor egy számunkra alapvető javítást nem fogadtak el, újabb körök következtek, érveltünk, s legtöbbször sikerült meggyőzni tárgyalópartnereinket” – magyarázza

A párbeszéd folyamatos

„Nem erősödhetnek fel olyan hangok, amelyek elválasztanak Európától vagy ellentétesek az európai szellemiséggel. Ez a meggyőződés, illetve a Zsidó Közösségi Kerekasztal által megfogalmazott kilenc tételmondat adta a párbeszéd alapját – mondta lapunknak Kaposi József, az OFI főigazgatója. – Minden megbeszélésen jelen voltam, mint a tartalmi szabályozók készítésének állami képviselője. Erre az EMMI vezetőitől kaptam felhatalmazást, néhány kiemelt alkalommal pedig Balog Zoltán miniszter úr vezetésével zajlott a megbeszélés, amely segítette a kompromisszumok létrejöttét. A jó hangulatú tárgyalások a konfrontáció helyett a kompromisszumok jegyében zajlottak, mindenki egy oldalon állt: a megállapodásén. Az empatikus légkörben nem minősíteni, hanem megérteni igyekeztünk egymást. Sokat tanultam a tárgyalások folyamán, több olyan tény, ismeret került előtérbe, amely korábban elkerülte figyelmemet.” Kaposi szerint vita abban volt például, hogy egyes tartalmak milyen általánosítási szinten jelenjenek meg a NAT és a kerettantervek anyagaiban. „Muszáj lehetőséget és teret adni a tanároknak, nem lehet direkt módon utasítani őket, ezért az OFI mindig az általánosabb megfogalmazások mellett érvelt.” Az irodalomban a „vitatott szerzők” esetében voltak nézeteltérések: a kompromisszumos döntés szerint a csupán választható művek íróinak elfogadhatatlan politikai és morális szerepvállalására is ki kell térni az oktatás során. Ezt a ZSK sem kifogásolta végül. Kaposi szerint fontos, hogy a tartalmi szabályozók készítésénél abból a tényből indultak ki, hogy „az ezer éves magyar-zsidó együttélés legnagyobb részét nem a konfliktusok és a problémák határozták meg.” A főigazgató úgy véli, örömdetes módon a párbeszéd a tartalmi szabályozók megfogalmazását követően nem zárult le, hanem a mai napig folyamatos. A fejlesztők a készülő kísérleti tankönyvek előkészítésében és véleményezésében is számítanak a

Kaposi József

kerekasztal résztvevőinek közreműködésére. „Fontos, hogy az ilyen érzékeny kérdésekben pontos mondatok kerüljenek a tankönyvekbe. A fejlesztési folyamat során valóban előfordult, hogy nagyon rövid idő alatt kellett sok száz oldalt elolvasni, javítani, de ez egy kényszer volt, ami mára megszűnt, jelenleg kevésbé szorító határidőkkel tudunk dolgozni. Mindenkitől józan belátásra van szükség, zajlik a bizalomépítés a felek között. Azok az elvek, amelyeket a NAT-ban és a kerettantervekben lefektettünk, érvényesülni fognak a tankönyvekben, és reményeim szerint a mindennapi gyakorlat szintjén is” – tette hozzá.

K. V.

a folyamatot Szőnyi Andrea, aki a tantervi követelményeket és a tankönyveket tekintve leginkább arra törekedett, hogy az előítélet-mentesség és az emberi jogok alapelveinek megfelelő gondolatok és tartalmi elemek szerepeljenek a könyvekben. „A több tucatnyi javításom nagy részét helyben hagyták az OFI szakemberei. Volt, amit nem fogadtak el, de változtatási igényünk többségét megértették és valamilyen módon beiktatták a tantervekbe.”

Néhányszor nehéz helyzetbe hozták az önkéntes szakértőket azzal, hogy pár nap, sőt esetenként egy éjszaka alatt kellett az anyagokat átnézniük. A legnagyobb kihívás az egész munkafolyamatban az OFI számára talán az lehetett, hogy a tantervek megfeleljenek a hazafiságra nevelő elveknek, az európai szemléletnek, illetve a különböző szakértői csoportok elvárásainak.

A történelem tantárgy esetében a kulcsfogalmak közé bekerült az antijudaizmus, valamint az antiszemitizmus különböző formái, így a politikai antiszemitizmus is, árnyaltabbá téve a holokauszt megelőző történelmi folyamatokat. Persze a tanár maga dönti el, hogy melyiket hozza szóba, s milyen formában, de ezeknek a kifejezéseknek szerepelniük kell a tankönyvekben is. Ha majd az érettségi vizsgafeladatok között is szerepelnek a fogalmak, akkor nagyobb lesz a nyomás, hogy a tanár ezeket meg is tanítsa.

Szunyogh Szabolcs író, újságíró a szakértői csoport vezetője. A munka folyamán leginkább a történelem és irodalom tantárgyhoz kapcsolódóan tevékenykedett és összefogta a többi szakértő munkáját. A kísérleti tankönyvek szemléletével van a legnagyobb baja. „Szinte mindegyikben találunk bornírt

fogalmazású mondatokat, a szöveg gyakran önfelmentő, nem néz szembe felelősségünkkel. A történelemtankönyvek közül több is történelmietlen, gyakoriak a tárgyi tévedések is. Akadnak pedagógiai szempontból nagyon problematikus megfogalmazások is. „Összesen 24 kerettantervet olvastunk el, ez egy kutatóintézet több éves munkája, hetvenvalahány javítást kértünk, ebből ötvenvalamennyit fogadtak el.” Szunyogh szemléletváltást sürget: az ősmagyar romantika és az elvakultság nem lehet alapja sem tantervnek, sem tankönyvnek. „Hiába jelennek meg az általunk javított mondatok, ha az egész könyv szemlélete mást sugall, akkor az amúgy korrekt mondatok 'testidegenek' lesznek.” Hozzátette: a szakiskolai tankönyvek a leginkább problematikusak. A 9. osztályos szakiskolai könyvben nem szerepel a numerus clausus, sem a Kamenyec-Podolszkijban történt vérengzés, viszont szerepel Horthy népszerűsítő plakát. Egy Mária Terézia korát ábrázoló bevándorlási térképről a zsidókat kifelejtették, csak a holokauszt kapcsán jönnek szóba, az hogy mit tettek a zsidók hazánk közös felépítéséért, mind hiányzik a tankönyvből. Jellemző csúsztatás, hogy a vallásokat mutató táblázatban az izraelita vallásúak aránya elhanyagolható minoritásként szerepel, 0,02 százalékkal, holott a holokauszt miatt nagyon sokan kényszerből tértek át katolikusnak vagy reformátusnak.

Krausz Viktória

Szunyogh Szabolcs

A Nemzeti alaptanterv (NAT)

Törvényi erejű, ebből készülnek a Kerettantervek, amelyek iskolatípusokra (általános, középiskola, szakiskola, gimnázium, hatosztályos stb.) és évfolyamokra lebontva tartalmazzák tantárgyanként a tanítandó témaköröket és a kulcsfogalmakat.

Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI)

az Emberi Erőforrások Minisztériuma alá tartozó szervezet, amely összehangolja a NAT, a kerettantervek és a tankönyvek tartalmait.

Problémás személyiségek

A zsidó oktatási munkacsoport határozottan tiltakozott a vállalhatatlan ideológiát képviselő, vagy ilyen politikai szerepet játszó írók tananyagba való beemelése miatt, de csak részeredményt sikerült elérniük.

Wass Albert egy meséje a kerettanterv alapján az általános iskola negyedik osztályában választható, míg Szabó Dezső értekező prózája Adyról és Nyíró József a gimnáziumokban tanítható, utóbbi választható téma. A ZSK ugyanakkor elérte, hogy a gimnázium utolsó évfolyamán választható vitatott szerzők esetében az alkotók vállalhatatlan politikai és morális szerepvállalását, valamint a műveikben tükröződő eszmék morális, közéleti, politikai dilemmáinak feldolgozását is a tárgyalandó témák közé kell emelni.

„FÉNYTELEN, KURTA HANGON...”

Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni naplójából
– Közzéteszi Ferencz Győző

Részlet az 1942-es bejegyzésekből

Június 23.

Este Huber Pistáék vacsoráznak nálunk, aztán Salamon Andris, Baróti Dezső, Gábor, Vas Pistáék, Péter Bandi vannak itt. Megint késre menő veszekedés Dezsővel. A behívásokról van szó. Péter Bandi már várja. Török Sándort is behívták. Őt példázza, hogy csak így lehet elviselni, mint a Török, aki felszerelte magát szájharmonikákkal, és megkérdezte mindenkitől, hogy mit hozzon Nagy-Oroszországból ajándékba, ikont-e vagy egyebet. Huber Pista mogorva, rosszul néz ki, azt hiszem, lázas, most is hetek óta beteg volt, talán kiújult megint egy tüdőfolyamata. Szegény Stefike, nagyon gondterhelt. Vacsorát főzök, az egész napot elfőzőcskézttem és elvásároltam jóformán. Csak egy órát tanítok a Burchard Erzsínél.

Június 24.

Péter Bandit is behívták. Szegény még sohasem kóstolta az ilyesmit. Nehéz lesz a vezérigazgató tanárúság után beletörni ebbe. Holnap reggel már megy is. Ma este Jeanéknál vagyunk Gachot-ékkal. Fényes vendéglátást csapnak, mint mindig, de valahogy nem oly kellemes, mint máskor szokott lenni. Nagyon kedvükbe akarnak járni Gachot-éknak, és ez feszélyeztette teszi az atmoszférát, de főleg megint Irén miatt. Marcel könyvéről már írt is François a *Gazette de Hongrie*-ban, szóval nem volt hiába az „összeeresztés”. Mikor eljövünk, már késő van lemenni abba a budai kocsmába, ahová vártak bennünket Gerő Ili, Major Tamás, Hont Feri. Estig velük volt Mik a fedett uszodában. Nagy a barátság most, nagyon összemelegedett ez az állandó uszodakom-

pánia: Schöpflin Gyuszi, Major, Hont, Gombosiék, Gerő Ili, Mik, meg néha-néha egy-egy odavetődő kültag. Nem bánom igazán, ha sohasem is mehetek közéljük, fő, hogy Mik élvezze, amit még lehet, ebben a ránk szakadó egü világban. Boldog vagyok, valahányszor elmehet. Hazajövet nem vagyok már álmos, pedig egész nap óráim voltak, de már elszoktam a jó feketétől, amit ott kaptunk. Nekiállok vasalni, már régen kimosott, megszáradt inget Miklósnak, nekem blúzaimat, fél 3 is van, mire lefekszem. Mik dolgozik a C. F. Meyer-versfordításokon, amiket Cs. Szabó legújabbban kért.

Június 25.

Délben nincs ebédelés, és még húsz fillérem sincs, hogy villamoson mehetnék el a vajért, amit Stefike szerzett számomra. Végiggyalogolom a várost keresztben-hosszszában, aztán Grétili néninél óra, aztán uszoda Lily Jeannel, de nincs igazán szép idő, izetlen valahogy az egész. Délután tanítás Budán, angolóra este. Aztán a kapu előtt hazajövet találkozás Judittal, aki éppen kutatva nézeget az ablakunkra. Talán ma van az évfordulójuk, hogy Judit olyan jelentőségteljesen öltözött, a tavalyi színeiben és darabjaiban van, még az idén nem is láttam rajta ezeket. Miket kérdezi, mikor jön a Szentpál-bemutatóestre, szombaton-e vagy vasárnap. A többiek, a szokásos banda is vasárnap jönnek, jöjjön ő is. Én határozottan ellenzem, megbeszéltük, hogy feljön aludni a hegyre, hisz hétfőn is ünnep van, és megint nagyon merev és hűvös hangulatban válunk el. Aztán persze Mik enged, és áttesszük a feljövételét mégis szombat estére, így vasárnap az övéké lehet mégis. Én ezért nem fogok lejönni. Úgy nyomorgunk, óráról órára élünk, nem fogok még ily feleslegesen fárasztó költségeket is csinálni. Különben is, két napig legalább egyfolytában akarom a levegőt. És morózus is vagyok közéljük, és az egész szokásos Rabinovszky-Gombosi-légkörtől undorodom.

„Ágyban olvasni, korgó hassal.”

A napló gondozott, teljes szövege a Jaffa Kiadónál jelenik meg 2014 decemberében.

Június 26.

Este Gachot-éknál, hivatalos vőlegény-bemutató. Nagyon későn jövök haza, nem tudok már elmenni, és ruhám sincs hozzá. Minden kérésem ellenére nem küldte haza a Tarján Klári, és az egyetlen kis fekete pepita angol ruhámban mégse mehetek. Meg nekiállni helyrehozni az ábrázatot, mikor csupa fáradtság és petyhüdtesség – nincs lelki erőm. Mik egyedül vonul el, én meg végre-végre, hosszú hetek óta megint először lefekhetek korán, és boldogan, hogy visszavárhatom, hogy itt van még, amikor már jóformán alig maradt valaki körülöttünk, úgy felszippantott mindenkit megint ez a mostani behívásradat. Jaj, de boldogító végre megint ágyban olvasni, korgó hassal, az igaz. Egyetlen kis tányér borsófőzelék volt a vacsora, üresen, és pár szem meggy, de hát meg kell szokni, meg kell szokni.

Június 30.

Jaj, az utolsó júniusi nap. Ahogy mondani szoktam: egy gombostűt sem lehet leejteni a nappalaim órái közé, úgy fonódik egymásba szorosan minden perc előre kiszámított tartalma. Pedig mégsem beszélhetek olyan munkás életről, mint amikor még iskola volt. Reggel Mancsi, a takarítónő ébreszt 9 órakor, mert 10-kor már Miknek tanítványa jön, a Róbert, aki idén érettségizett, és lassan el is fog veszni, mert megszünteti az intelligenciaórákat, ha szülei hosszas rábeszélésének engedve belemerül a polgári életbe. Én Heimlich Lajoshoz mentem, megígértem, hogy gépelek neki a készülő könyvéhez egy részletet, hogy tudjon tájékozódni az anyag mennyisége felől. Csodálatosan németes jelenség a Lajos, a kínos tökéletességre törekvésével, és valami skizofrén jellege is van már ennek, s minden erőmet összeszedve kell nyugodtnak és mindent természetesen vevőnek látszanom, hogy az apától fiúig – tudniillik a kis Palkó is nagyon agított gyerek – terjedő állandó hullámozást és vibrálást a levegőben lehetőleg eloszlassam. Fárasztó vele dolgozni. Délben vendéglőben eszünk, mert nincs már időm főzni. Két tál leves, egy kis zúzapörkölt és egy makarónira fizettünk 3.40-et. Aztán ennivaló-vásárlás az uszodába. Még tegnapról kapott vajjal kent zsemle, és köztük karalábé. Juditot ott találjuk, bár bizonytalan az idő. Én olvasok, mert idegesít Judit beszámolója Iliről, aki nem jött el, és tegnap megint „rossz állapotban” volt, és többször felhívta őt, és ő oda készült, hozzá. Szóval, ha már fennáll ez a gusztustalan kebelbarátnősködés, akkor legalább ne beszéljen róla másnak, és az egész lelki tanácsadói tevékenység, amit ő, Judit vindikál magának, mindig felbőszít. Aztán jön Hont Feri és a Major Tamás. Most elválhatatlanok, meg egy Lulu nevű zeneszerző. Sokat úszom, a többiek csak alig hogy belépnek a vízbe. Aztán előbb is hagyom el őket, hazarohanás, két órát kell még leadnom. Mik vásárol be, és

Fotó: Zimmer Erzsébet

Gyarmati Fanni
1936-ban

meglepetésül meghámozza a karalábét és sárgarépát, amiből vacsorát csinállok uborkasalátával. Kb. 10 pengőt tesz ki az a gyatraság, amit összehoztunk a vendégeknek, tudniillik este megbeszélés szerint Major, Feri, Ili jönnek, meg talán a Gobbi Hilda a tanulni való újabb műsorukat megbeszélni. Csak bort, szódát és valami szörnyűséges süteményt adunk, amit még kapni lehet. Ili szép, tudom most már, hogy tehetséges is, de valahogy nem tudom komolyan venni a kisbabapofácskát a tragikus kifejezéssel rajta, és tudva zavaros ügyeit Ferivel, Ascherral, és mindenkiel eddig, aki útjába került. Váratlanul a Hont Ersi is feljön, de őt itt találva nagyon nyomatékos letörtséggel hamarosan távozik. Mik felolvastam a sajtókból, a Majornak láthatólag igen tetszik.

Július 1.

Reggel egész gyanútlanul – persze ez csak olyan szólam, mert hát nagyon régóta már nem vagyok én gyanútlan – eljövök tanítani, és kb. 10 óra felé felhív Mik. Máskor is előfordul, hogy valami fontosra és sürgősre figyelmeztet, nem várhat délig, vagy az, hogy bejelent, nem jön ebédelni, elmegy uszodába. Ilyesvalamire gondoltam, mikor meghallottam, hogy ő az, de hát rögtön megtudtam, nagyon fénytelen, kurta hangon mondta, hogy megjött a behívó. Kicsit elállt a lélegzetem, bármennyire is készültünk erre – mióta már? Több mint egy éve, tavaly tavasz óta, de hát a valóság mindig más. Szentendrére szól, és péntekre. Ma szerda van, még jó, hogy ennyi idő maradt. Az utóbbi időben behívottak alig pár órával előbb kapták meg, nemigen volt idejük összekészülni. Különösen az orvosoknál volt

Hont Feri,
Major, Gobbi
Hilda, Ascher.

Gyarmati Fanni
és Radnóti Miklós
vízparton

Mennyire lehet
kikapcsolni
a zsidó orvost
mint fontos
tényezőt.

így. Jóformán az egész Zsidókórház üres már, és hiába ment fel Lévy a belügyminiszterhez panaszt tenni, hogy nem bírnak dolgozni, mert az osztályos főorvosokat sorra elviszik, azt felelték, nem baj, még ennél is többet fognak behívni. Kísérleteznek, úgy látszik, mennyire lehet kikapcsolni a zsidó orvost, mint fontos tényezőt, dacára a rettenetes orvoshiánynak. Késő estig óráim vannak, csak éppen az otthoni régi cókémókat szedetem ki Anyuskával: tréningruha, bakancs, meleg harisnyák, takarók stb. stb. Olyan agyonnyomott, nem is préselt vagyok már a fájdalomtól, és elkínzott, mégse lehet otthon megpihenni. Megindul a búcsújárás. A szó igaz értelmében búcsúzni jönnek sorra, mindenki, majdnem azt mondhatnám: „Üvöltve sírnak Byblos barna női, az antik isten gyászos szeretői” – Judit, Vera, Ili meg magam. Varrunk késő éjjelig, és stoppolunk, összevissza jönnek-mennek az emberek. Heimlich Lajosék is feljönnek, mert a nagy riadalomban ez az egyetlen jóleső tudat, hogy vele együtt vonul be Mik. Csak maradjassanak később is együtt. Szegény Lajos, őt is most a legtüzesebb munka közepette találta ez a behívás. Őszre kellett volna szállítania a Rózsavölgyinek a könyvet, éppúgy, mint Miknek a La Fontaine-fordításokat. Azonkívül a Montherlant folytatását is vissza kellett adnia Cserépfalvinének. Túl soká vártak a megbízással. Jó 300 pengő úszik vele el, és a kritikák, amelyeket megígért Rónay Györgynek, Ambrózynek –

ez a legkevésbé lényeges munka. Minden úszik, és még jó, hogy ilyenkor úgy fő a feje az embernek a szükséges dolgok összehordásától. – Szegény Szívem, ezen az egy napon lefogyott vagy három kilót, sirnivalóan néz ki már.

Július 2.

Ma délelőtt rohangálás apróságok után, pedig még Judit is kapott megbízásokat vásárlásokra, többre fog ez kerülni megint jóval, mint száz pengő, de hát kell, kell, minden kell, amit megveszünk. Délben egy utolsó nagyvilágias ebéd a Svábhegyen, a szanatórium teraszán Dezsőéknél. Nem nagyon jót adnak, de szép a keret hozzá, és jó elfelejteni picit, hogy holnap ilyenkor már ki tudja, hogyan és mi veszi körül Mik Szívemet. Aztán rövid búcsú Anyuskánál, és rohanás le, még egy órát ad le Miklós, utána kezdődnek megint a látogatások. Judit, Vera, Zöld Panni megint segítenek, sőt Laciék is. Egyetlen felfordulás az egész lakás. Későn együtt vacsorázás Reich bácsinál, utána Baróti Dezső könnyek közt búcsúzik, és mea culpázik az utóbbi együttléteken ostoba magatartásáért, hogy hát ez csak neurózis nála, nem kell őt komolyan venni, stb. stb. Nagyon megható volt, ahogy nem tudta, miként fejezze ki legőszintébb megdöbbenését. Aztán csak ketten maradunk a szétrakott holmik összecsomagolására. 2 óra felé jár, mire ágyba kerülünk. Egy rövid, ideges, fájdalmas, ijedt, boldogtalan ölelés, és megpróbálunk aludni. Már alig érdemes, holnap 5-kor kelés. Lajosék értünk jönnek. A nagy nyüzsgésnek itt megvolt a gyakorlati haszna is, mert mindenki hozott valamit. Drágák voltak az emberek. Szegény Komor Bandiék például nagy darab szalonnát és kekszet, amiket egyáltalában nem lehet kapni. Meg Judit hozott még rengeteget, vaját, feketekávéját, szalonnát stb. stb. Vera is szardíniát, Huber Pistáéktól mézeskalács jött, szóval alig fért, nem is tudtam mindent beletenni a táskájába, amit így összehordtak. – Olvasmányok csak a kis Aranyokat vitte megint Mik, amit legutoljára is. A Bibliát most nem. Kell vennem egy kisebbet, ami jobban zsebbe tehető. Majd utánaküldöm.

Július 3.

Kikísérés a HÉV-ig. Irtózatoss tömeg, nők gyerekekkel. Alig bírnak felkapaszkodni az utolsó kocsis utolsó peronjára. Kicsit elmerededik szájamon a mosoly, ahogy integetek. Utána üldögélünk Zsuzsival egy padon, mielőtt hazatérnénk ebbe a jövődő, értelmetlen, kietlen életbe.

Július 4.

Csak annyi érkezik egy lapon, hogy „alkalmas vagyok”. Szóval már megvizsgálták, és a kétoldali sérv nem számít.

Mandler Dávid

VÁMBÉRY RUSZTEM ES FALUDY GYÖRGY KAPCSOLATA

Faludy György *Pokolbéli vig napjaim* című remek önéletrajzában azokról a kapcsolatairól számol be, amelyek említésre méltó módon befolyásolták kalandos életét. Mivel én 2000-ben kezdtem el kutatni a New York-i Egyetemen Vámbéry Ármin keletkutató (1832–1913) ismert és elismert tevékenységét a viktoriánus Angliában, érthető, hogy kutatómunkámhoz ezek közül az egyik legérdekesebbnek és a leghasznosabbnak az a szoros és hosszabb ideig fennálló kapcsolat tűnt, amely a költőt Vámbéry Ármin egyetlen fiához, Rusztemhez (1872–1948) fűzte. Így hát 2001 végén tollat ragadva papírra vettem egy pár kérdést, amelyre a választ Faludy Györgytől reméltem. Nagy meglepetésemre az idős és akkortájt betegeskedő költő néhány hónap múlva válaszolt a levelemre. Ezt a 2002-ben írógépen írott levelet – amelyből a Múlt és Jövő gondozásában megjelent, Vámbéry Árminről szóló könyvemben is idézek – először hozom teljes terjedelmében nyilvánosságra, és egy bevezetőt is illeszték elé.

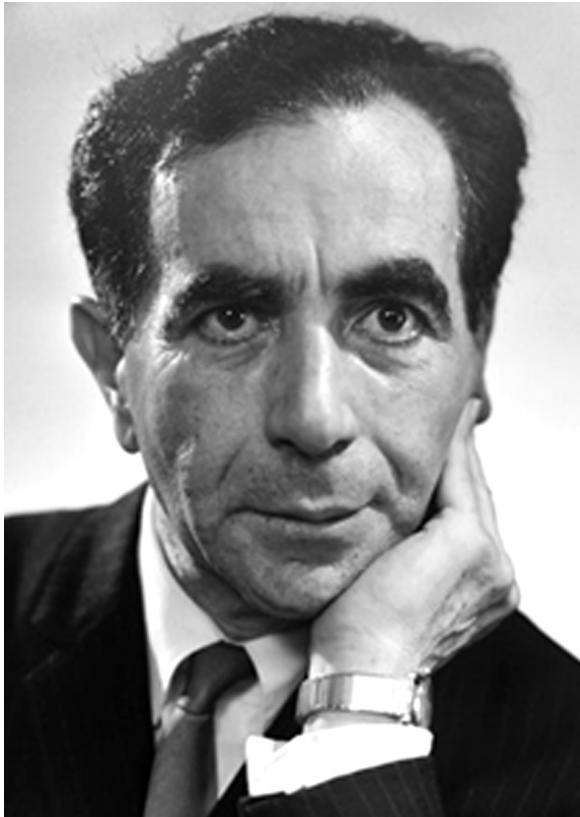
*

Ki is Vámbéry Rusztem? Külföldön – kiváltképp Angliában – elsősorban az apja, az 1860-as évek közepétől az Egyesült Királyságban rendkívül népszerű, zsidó származású protestáns orientalista, Vámbéry Ármin fiaként vált ismertté, aki azzal is büszkélkedhetett, hogy a keresztapja VII. Edward angol trónörökös. Itt zárójelben megjegyzem, hogy mivel Vámbéry Ármin felesége, Arányi Kornélia, haláhiusan zsidónak számított,¹ a fia, Rusztem, aki zsidó intellektuális körökben is otthonosan mozgott, 52 éves korában, a barátai szervezésének köszönhe-

Vámbéry Rusztem

tően, a bar micvóját is megtartotta (*Batu kán pesti rokonai*, 155). A későbbiekben nemzetközileg elismert jogász professzorként, a kriminológia szakértőjeként,² majd a második világháborút követően egy rövid ideig, az Egyesült Államok-beli magyar nagykövetként tartották számon (már amennyire számon tartották) az angliai és az amerikai köztudatban. Faludy jellemzése szerint Magyarországon Vámbéry

Faludy György
Vámbéry
Ruszttemmel való
barátsága idején

Polgári
radikalizmus
és szabad-
kőművesség.

Ruszttemet hívei leginkább „jogtudós[ként] és író[ként]” ismerték, „aki bölcs bátorsággal állt ki minden igaz ügyért, és Horthyék politikai műperei-
ben azokat védte, akiről tudta, hogy koholt váda-
kat emeltek ellenük” (*Pokolbéli vig napjaim*). Ebben a kontextusban említésre méltó Vámbéry Ruszttem védőügyvédi tevékenysége, amely a korabeli magyar társadalom szélesebb köreiben is ismertté tette. Vámbéry Ruszttemnek köszönhetően úszta meg börtönbüntetés nélkül a 19 évesen istenkáromlással vádolt költő, József Attila. Később, 1934–35-ben fontos szerepet vállalt a Rákosi Mátyás elleni második perben.³ Vámbéry Ruszttem fényes karrierje a Horthy-korszakban magánügyvédi pályára kényszerült, miután „a magyar polgári radikalizmus és szabadkőművesség egyik vezető alakja[ként]” (Szabolcsi, 31) radikális publicisztikai és az 1918-as Nemzeti Tanácsban, valamint a Polgári Radikális Pártban felvállalt szerepe miatt (ez utóbbinak elnöke lett) Horthy Miklós hatalomra jutását követően politikailag nemkívánatos személynek tartották, és megfosztották az egyetemi katedrjától. Így 1926 és 1938 között a *Századunk* című folyóiratot szerkesztette. A kor szavára rendkívül érzékenyen kihalló Vámbéry Ruszttem családjával 1938-ban Angliába, majd az Egyesült Államokba emigrált, ahol a New School, az alig húsz évvel azelőtt Európából New Yorkba me-

nekült zsidó intellektuelek által alapított nagyszerű egyetem hívta meg a szociológiaprofesszornak. A második világháború után ismét aktívan vett részt Magyarország érdekképviseletében: 1945. április 2-án a nyolc főből álló Ideiglenes Nemzetgyűlés egyik tagja, majd Magyarország washingtoni nagykövete (1947 szeptemberétől 1948. márciusi lemondásáig).⁴

*

Különösen figyelemreméltó Vámbéry 1946-ban kiadott angol, nyelven íródott könyve (*Hungary – to be or not to be*), amelyben az író a nemzetközi jog professzorához méltó részletességgel taglalja Magyarországnak a háború után kialakult politikai helyzetét. Vámbéry, Jászi Oszkárt követve, egy, a szomszédos országokkal kötött konföderáció mellett érvel, azt remélve, hogy elképzelése mind Magyarországon, mind az Egyesült Államok külpolitikai irányvonalát alakító politikusok körében támogatásra talál, és így elkerülhetővé válik Magyarország szuverenitásának a Szovjetunió általi bekebelezése. Bár nem így alakult, mivel ez a mű számos újból aktuális, a demokratikus értékrenddel kapcsolatos kérdést vet fel, bizonyára sok olvasó örömeire szolgálna, ha magyar fordításban is megjelenne.⁵ A mai magyar politikai légkörben sajnálatos módon még időszerűbb lenne ismét megjelentetni Vámbéry Ruszttem *Élő múlt – Politikai téveszmék – Társadalmi babonák* című munkáját, amelynek kapcsán Szász Zoltán (1877–1940) a *Nyugat* 1932-es számában a „kivételes elmeerő, az univerzális láthatár, a képzettársítási ötletesség s a már említett stiláris bravúr”-ral rendelkező Vámbéryről megállapítja, hogy e műve „...a mai magyar reakciós gondolkodás sztratégiai [sic] pontjainak bravúros megrohamozása s a rajtuk épült szellemi erődtítmények szétrombolása.” Szász a kritikától sem mentes recenziójában még hozzáteszi: „Ha majd egyszer lesz egy demokratikus politikájú és liberális kultúrájú Magyarország, ez a fejezet az iskolakönyvekbe fog kerülni.” Ez a Szász Zoltán által 1932-ben felfestett korszak most ismét ugyanolyan messzinek tűnik, akárcsak több mint nyolcvan esztendővel ezelőtt.

Faludy számára azonban Vámbéry Ruszttem sokkal többet jelentett az imént felrajzolt felszínes portrénál. A hozzám írt leve arról tanúskodik, hogy a két férfi között (elsősorban az emigrációban eltöltött évek során) nemcsak intellektuális, hanem emberileg is rendkívül termékeny kapcsolat alakult ki, melynek keretén belül a kor legfontosabb társadalmi eszményeiről, intézményeiről és meghatározó személyiségeiről is beszélgettek, és mindez hosszú távon befolyásolta Faludy György gondolkodásmód-

Garami Ernő és Vámbéry Rusztem társaságban, 1925–1930

ját. Mindezen túl az egymás iránti kötődésüket – a csaknem negyven év korkülönbség ellenére – a kölcsönös tisztelet táplálta. Faludy Vámbéryben a széles látókörű, humanista, nagy tudású liberálist, míg Vámbéry Faludyban az energikus fiatal költő-géniust láthatta. Faludy így ír: „Vámbéry védőszárnyait már Magyarországon is kiterjesztette rám, és folytatta az emigrációban; nézeteltérésnek vele szemben nem lehetett helye, mert mindig igaza volt” (*Pokolbéli vig napjaim*). Faludy, aki első feleségével, Valyval Marokkóban élt, Vámbéry Rusztemnek és Jászi Oszkárnak köszönhetette, hogy Roosevelt elnök személyes meghívója segítségével vízumot kapott Amerikába 1941-ben. Vámbéry Faludyt Amerikába érkezése után sem hanyagolta el. A Szabad Magyarország Mozgalom egyik megszervezőjeként őt kérte fel e csoportosulás főtítkári feladatainak ellátására, valamint *A Harc* nevű újság szerkesztőjének, ezzel biztosítva állást számára New York-ban. Pár évvel később Vámbéry Rusztem védőszárnyai életmentőnek bizonyultak. Amikor hírért vette, hogy Faludy be-

akar vonulni az amerikai hadseregbe, nem beszélt róla, hanem összekötetései révén a háború utolsó, az amerikai hadseregben szolgálók számára az egyik legrizikósabb évében biztonságba helyeztette fiatal barátját.⁶

*

Vámbéry szelleme elviselte, vagy egy kicsit hatásosabb fordulattal élve, szelleme kísértette Faludyt évekkel azután is, hogy a magyar politikai tisztségéről lemondott idős professzor váratlanul szívinfarktusban elhunyt. A költő tisztában volt azzal, hogy ezzel Vámbéry jelentőségteljes védőszárnyait is elvesztette,⁷ és így teljesen védtelenné vált a kommunista hatósággal szemben. Két évnek sem kellett elteltnie ahhoz, hogy Faludyt koholt vádak alapján az ÁVO őrizetbe vegye, majd ezt követve a recski munkatáborba internálja a sztálinista igazságszolgáltatás. 1950 júliusában, az ÁVO pincéjében íródott enyhén lírikus érzelmű s az első felében erőteljesen

1950 júliusában, az ÁVO pincéjében.

Dear Mr David Mandler,

Kedves sorait nekaptam; annak oka, hogy némi késéssel felelek egyszerűen az, hogy - gyógyulóban ugyan - de többször voltam nagyon magas lázzal kórházban és általában nem volt elég erőm, hogy irodalmat vagy levelet írjak.

Mint a legtöbb liberális vagy szocialista fiatal a harmincas években, jól ismertem Vámbéry Rusztemet, sőt talán kivételes helyzetet teremtett, miután többször jártam Bérc utcai lakásán tea-ra és hosszú beszélgetésre; ő - meg Jászi - gondoskodtak róla, hogy nevem a Roosevelt által meghívott magyarok listájára /nyelc család/ kerüljön, én lettem a Szabad Magyar Mozgalom titkára; amíg New Yorkban voltam, gyakran ebédeltem vele, voltam a Van Cortland Szállóban lakásán.

Vámbéry sokat beszélt apjáról, mindig tisztelettel, de a tiszteletben nem nagyon éreztem a szeretet nyomait. Kétségtelesen Vámbéry Ármin az angol imperializmus fejét meghajító, konzervatív és feltétlen híve volt, Rusztem pedig, amióta ismerem, ugyan angolbarát maradt, de jól látta - már a harmincas évek közepén - az impérium közeledő és feltartóztatatlan bomlását és azt is jól tudta, hogy nem minden esetben /bár sokszor/ kell kétségbeesni a történelem folyásán. Rusztem radikálisan liberális és apja konzervatív nézetei közt jelentős lehetett a személyi ellentét is, de ilyesméről Rusztem persze sohasem beszélt. Elmondta azonban, hogy amikor Jászi Oszkárral és Somló Bódoggal felmentek apjához, hogy az alakuló radikális párt diszelnökségére megkérjék, apja azt mondta: radikális pártot Magyarországon? Miért nem inkább legyezőgyárat nyittek Kamasatkán vagy mészárszéket Mekkában? - azt hiszem ezt a történetes Ön is ismeri.

Meg kell jegyezmem persze, hogy hosszú, társasági vagy még hosszabb magánbeszélgetéseink tárgya sohasem Vámbéry Ármin volt, hanem a háború, az utána következő "béke", a Habsburgok, Károlyi Mihály, Kéthly Anna, a magyar szociáldemokraták, Rassay, a liberálisok, náciok, fasiszták, Carlo Sforza, Roosevelt, A.A. Berle, Stimpson, Dorothy Thompson, Siclaire Lewis, Eckhardt Tiber, és így tovább, a magyar történelem egyes részei, a magyar és világirodalom viszonya - stb., Anatole France, Thomas Mann, Franz Werfel, Alma Mahler, Epstein, és így tovább, mindenki köröttünk, de arról, hogy Vámbéry apja angliai tevékenységéről beszéljen, vagy hozzá való viszonyáról számoljon be harminc évvel apja halála után - ilyesmi egyszerűen nem jött és nem is jöhetett szóba. Ugyanígy természetesen Rusztem viszonya apjához. Beszélgetéseiben Rusztem rendkívül szellemes és rendkívül őszinte volt, de ilyen témák egyszerűen sohasem kerültek szóba. Apja irodalmi - angol irodalmi - kapcsolatai közül, és erre pontosan emlékszem atya barátai és ismerősei közül egyesegyedül Matthew Arnoldot említette. Miután Rusztem 1872-ben született és Matthew Arnold 1888-ban halt meg, nyilván Rusztem emlékezett az illető budapesti látogatására, mely Árminnak szólt. Bran Stokerről egész biztosan sohasem beszélt - még Lugosi Béla kapcsán sem, akit mind a ketten jól ismertünk, sőt szerettünk.

Ugy emlékszem, hogy egy vagy két - inkább egy - levelet írtam Rusztemnek, miután 1946 márciusában hazaértem, és azt hiszem ő ugyanígy, de abbahagytuk, miután megtudtuk, hogy az államvédelmi hatóság minden levelet elolvas. Így Rusztem 1947 nyári látogatását előre valamelyik diplomatának átadott üzenet fejében tudtam meg és vele ebédeltem, azt hiszem, a Zöld Páiban. Ősszel ő lett a washingtoni követ, bár rövid időre. Éppen a cikken gondolkodtam, melyet a Népszavába írtam a weimari béke háromszázadik évfordulójára - 1948 október 24 - amikor haláláról értesültem. /A newyorki subwaybe lépett be./ Sajnálom, hogy ennyire nem tudtam kérdésre válaszolni, de a téma - Vámbéry Ármin - és 1933-56 rettenetesen távol állnak egymástól.

Szeretettel üdvözl:

Faludy György

2002. ápr. 20.

hamleti, a halál után bekövetkező, a test enyészétével szembeálló *Rusztem szelleméhez* című verse tanúskodik arról, hogy milyen fontos szerepet játszott Vámbéry a negyvenedik életévében járó költő számára. Mellőzük most a vers részletes elemzését, de fontosabb mozzanatait megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy a Vámbéry Rusztem által fémjelzett életfel fogás mélyen beépült Faludy pszichéjébe és ezáltal költészetébe is. Már a vers első sora is ezt jelzi. „Gyakran jársz nálam, dervisarcú holt,” aposztrófálja halott barátját a szabadságától megfosztott költő.⁸ A mű elején Rusztem bomló teteme kísérti Faludyt. A költői fantázia képekben, metaforák segítségével ábrázolja a holttest bomlásának stációit. Először így szól: „arcod hamvát a férgek már leették,/de szép szemed nevet még,” majd később „körmeid hullnak s összegyűlnek, halvány/kagylók, koporsód alján.” Végetül már „szemed helyén ma két csúf tócsa bámul.” Megrázó döbbenettel kiáltja a költő halott barátjának, hogy mennyire „Borzalmas ez, tanár úr.” Borzalmas, hogy a test, Vámbéry teste - és egyben potenciálisan Faludy teste is (mint minden emberé) - így végzi. A *Pokolbéli vig napjaimban* megerősíti Faludy, hogy az ÁVO cellájában a „szorongás és a halálfelelem is segített[e] verscsinálás[ában]”.

(Rövidített változat. A teljes írás a jegyzetekkel együtt a Szombat honlapján lesz olvasható.)

JEGYZETEK

1 Professzor Arányi Lajos György (1812-1887) hazafias magyarként Lósta-jennéről magyarosította nevét, és ugyanakkor kivívta kollegái nemtetszését azzal, hogy az orvosi egyetemen magyar nyelven tartotta előadásait. (Arányiról, a balzsamozás magyar úttörőjének tartott orvosprofesszoráról a *Huszadik Század* 1943. októberi számában olvashatnak bővebben.) Arányinak azt az elméletét, miszerint a zsidókat - ha már kiirtani „sajnos” nem lehet - csak a vegyes házasságok gombaszerű szaporodásával lehet eltüntetni, a saját életében is alkalmazta azzal, hogy Joachim József világhírű zsidó hegedűművész, zeneszerző és karmester nővérét vette el feleségül (Alder és Dalby 259). Ennek a frigynek a gyümölcseként jött a világra Kornélia, Vámbéry Ármin felesége.

- 2 Vámbéry Ruzstem fontosabb, a büntetőjogról írt számos tankönyv értékű könyve közül mindenképpen említésre méltó az 1900-ban kiadott első jelentősebb, az átlagpolgárnak szánt munkája, a *Kézikönyv esküdtek számára*. Ezt a praktikus, felvilágosító jellegű munkát 1907-ben a *Büntetőjog és etika* című könyve követte, amelyben a büntetőjog tudósa szilárd teoretikus alapokon állva alaposan megvizsgálja azt, hogy „egyes büntetendő cselekmények fogalommeghatározásai minő viszonyban állnak a kulturemberiség [sic!] által követett társadalmi erkölcsnek tapasztalás útján megismerhető szabályaihoz” (v). Vámbéry, angol körökben híres apjához hasonlóan angol nyelven is publikált, többek közt nemzetközi büntetőjogi kérdésekben is (lásd *Extradition Treaties* és *The Territorial Conflict of Criminal Law*, valamint később Magyarországnak a második világháborút követően kialakult helyzetéről szóló, elragadó stílusban megírt könyvét *Hungary—To be or not to Be* címmel).
- 3 Lásd *A Rákosi-per. Vámbéry Ruzstem előszavával. Második, az ítéletábrái tárgyalás anyagával is bővített kiadás*, 1935.
- 4 Vámbéry Ruzstem rövid életrajza egyebek közt megtalálható a *Magyar életrajzi lexikonban* (1000–1990), valamint a *Nemzetgyűlés Almanachjában*.
- 5 Faludy nem sokkal New Yorkba érkezése után értesült Vámbérytől arról, hogy Vámbéry milyen szinten próbálta befolyásolni Magyarországot háború után alakuló sorsát már 1941-ben. Hogy mi is tisztábban lássuk, milyen szerepet játszott Vámbéry a diplomáciában és egyúttal Faludy politikai nézeteinek kiszélesítésében, hadd idézzem mit ír erről maga a költő: „Röviddel megérkezésem után 1941 őszén Vámbéry, aki legtöbb lépésébe beavatót, elmondta, hogy levelezést folytat Bárdossy magyar miniszterelnökkel, akivel emigrációja előtt szívélyes, jó viszonyban állt. Leveleiben Vámbéry arról akarta meggyőzni Bárdossyt, hogy Magyarország, ha majd az Egyesült Államok belép a háborúba – ezt Vámbéry előre látta –, ne üzenjen hadat Amerikának másodszor ebben a században. Minthogy Horthy, Hitlerrel szövetségben, már hónapok óta harcolt a Szovjetunió ellen, nem foghattam fel, hogy Vámbéry mit vár az ilyen diplomáciai formalitástól. Csak jóval később értettem meg, amikor láttam, hogy az Egyesült Államok mekkora engedményeket csikart ki Finnország számára, mely ugyancsak Hitler oldalán harcolt a Szovjetunió ellen, de nem üzent hadat Amerikának, mint ahogy Bárdossy tette. Vámbéry széles körű összeköttetésekkel rendelkezett, többek közt az angol kormány egyes tagjaival, a szabad franciákkal, a csehszlovák és a lengyel emigráns kormányokkal és Titóval. Személyes jó viszonyt tartott fenn olyan rendkívül befolyásos amerikai publicistákkal, mint Dorothy Thompson, Freda Kirchway, Drew Pearson és neves emigránsokkal: Alvarez del Vayóval, Borghese herceggel, Pierre Cottal, Julius Deutsch-csal, Jan Masarykkal, Carlo Sforzával. Csak éppen a szovjet diplomáciával nem ért el semmit: Litvinov mindig szívélyesen fogadta, de amit mondott, elpukkant, mint az előző napról ottmaradt léggömb a szobában.
- Vámbéry összeköttetéseivel azon dolgozott: adjanak módot a magyar népnek, hogy a háború után szabadon választhassa meg államformáját. Egyértelműen ama

nyugati típusú demokrácia mellett tette le a voksát, amely évezredes nyomort széles körű szociális intézkedésekkel és földosztással enyhíti avagy számolja majd fel. Vámbéry, Károlyi és Jászi mindannyian úgy vélték, hogy Közép-Kelet-Európa gazdasági kérdései és nemzetiségi problémái nem oldhatók meg országoként külön-külön, és az ellen is csak egyetlen gyógyszer van, hogy ne essenek ezek a kis országok a háború után valamelyik másik nagyhatalom – mint anno a hitleri imperializmus – terjeszkedési és kolonizáló mániájának áldozatául, és ez a gyógyszer a föderáció” (Pokolbéli víg *napjaim*).

- 6 Faludy a következőképpen számol be erről: „Vámbéry sem felelt, a következőkben mindent elkövetett, hogy valamelyik biztonságosabb csapattestnél helyezzen el. Először az Office of Strategic Serviceshez akart áthelyeztetni, majd az Office of War Informationhoz. Az első kísérlet az én ellenállásomon bukott meg, a másik katonai parancsnokomén, aki nagyon kedvelt. Csak a háború utolsó évében sikerült Vámbérynek New Yorkba hozatni, ahol egy ideig az Intelligence and Information Divisionnál dolgoztam, katonák és civilek közt, és ahol sok barátot és jó ismerőst szereztem a magas színvonalú együttesben, köztük Alekszandra Tolsztaja grófnőt; majd pedig a katonai lap, a *Yank* szerkesztőségébe kerültem, és néhány missziót leszámítva ott is maradtam a háború végéig.” (Pokolbéli víg *napjaim*)
- 7 Vámbéry Ruzstem halálhírére Faludy így reagált: „Néhány nappal később, 1948. október 23-án [mivel Vámbéry október 24-én hunyt el, Faludy a dátumot rosszul tünteti fel] cikket írtam a vesztfáliai béke háromszázadik évfordulójára, másnapra. Amikor befejeztem (Európa szétszakításáról sikerült írnom történelmi lepelben), szobám ablakához álltam, és kétségbeesetten néztem ki az esőbe. Néhány perccel előbb értesültem, hogy öreg barátom, Vámbéry Ruzstem szívészélhűdés következtében meghalt a New York-i földalattiban, amikor egy indulni készülő kocsiján akart beugrani. Gyorsan, szépen halt meg és teljes szellemi frissességében. Írni nem írhattam róla: Vámbéry lemondott washingtoni követi tisztségéről, amikor a szociáldemokrata pártot feloszlatták. Rákosi, mint értesültem, még külön dühöngött, hogy éppen Vámbéry »tette őt lóvá«, aki annak idején, amikor a Horthy-korszakban bíróság elé állították, védője volt, és az angol munkáspárt közbenjárásával megmentette a haláltól. Kár volt a fáradságért – gondoltam keserűen. A sajtóban egyetlen szó sem jelenhetett meg »az áruló Vámbéry« haláláról. Ha arra gondoltam, hogy hetvenhét éves korában, szellemi képességei teljes birtokában érte a szívészélhűdés az indulni készülő New York-i földalattiban, úgy éreztem, hogy öreg barátom ilyen szép, ilyen gyors, ilyen fájdalommentes halált érdemelt. Persze, élhetett volna még tíz évig – zsörtölődtem... Vámbéry meghalt. Ő volt az egyetlen barátom, aki, ha itt bajba kerülne, összeköttetései segítségével meg tudja mozgatni a külföldet. Nélküle senki sem fog semmit tenni; magamra maradtam.” (Pokolbéli víg *napjaim*)
- 8 Ezzel a dervisképpel Faludy akaratlanul is összemossa Ruzstemet a híres, dervisruhába öltözött, Közép-Ázsiát 1863–64-ben végigjáró apjával, Vámbéry Árminnal (1832–1913).

Gergely Ágnes

VIHAR BÉLA

Lassú, méltóságteljes beszéde volt, ha anekdotát, ha viccet mondott, akkor is. Azt hiszem, írásaiban sem tudta a tempót felgyorsítani. A színész Sinkovits Imre évekig járta az országot *Egy katona megy a hóban* című hosszú versével; az emberekben még nem fakult el a havas sztyeppéken vánszorgó katonák távoli létezése. Mi volt és mi maradt belőle, mi igaz és mi nem – Vihar Béla állandóan mérlegelt. *Benne gondolja önmagát, / akár van, akár nincsen: / a mindenségben ballagó, / a boldogtalan Isten* – írja a *Benne* című négy sorosban. Megéri-e a boldogtalanság ezt az egészet? *A szíjak között* című versben enigmatikus a válasz. *A hegyről lefelé nehéz szekér haladt. / Gyepelő feszült, s a vén ló felnyögött. / Zabla szaggatta. Szemén vércsepp fakadt. / És láttam Jézus arcát a szíjak között.*

Vihar Béla mélyen hitt a bibliai jelképekben – a zsidó férfiak „szíjak között”, imaszíjakban imádkoznak –, vonzódott Jézushoz, érdekelte a buddhizmus. Érdekelte a hit. Sepetovkában, az ukrainai hadifogságban írta *Önarckép 1942* című versét, amelyet negyven évvel később Szacsuvay László mondott el a *Budapest Orfeum* előadásának gyertyavilágítású pincejelenetében.

*Ütött-kopott Károli-bibliát
s egy kötetnyi József Attila-verset –
hátizsákomban vittem a hazát
két ingem közé belefért a nemzet.*

*

Szamarháton című verseskötetét 1976-ban szerkesztettem, a Szépirodalmi Könyvkiadóban. Több irodalmi gyűlésen is találkoztunk; unalomból vagy védekezésből én rendszerint firkáltam a beszédek alatt. 1965-ben, amikor a Magyar Rádió Gyermekkórusát kísértem Japánba mint angol tolmács, naplót vezettem, jegyzeteimet magyarul, de jobbról balra, héber betűkkel írtam, hogy más ne tudja elolvasni. – Te megtanultál japánul? – kérdezte a vállam felett a de-

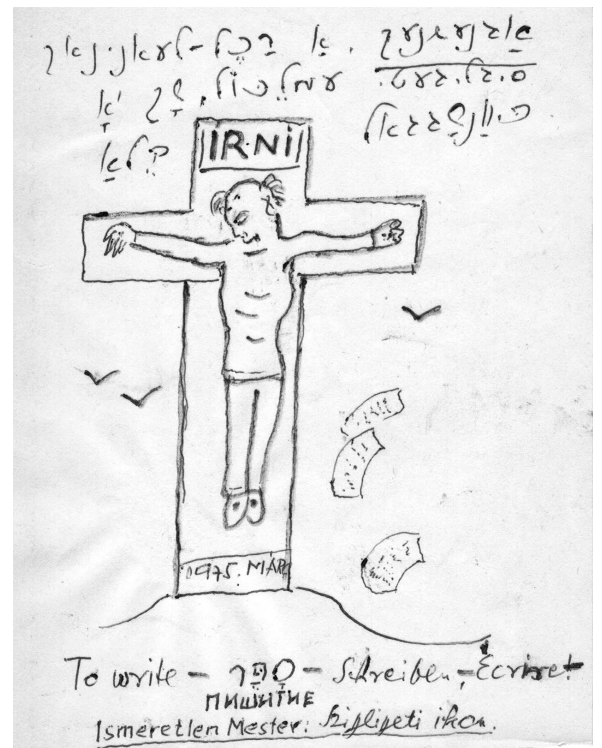
legáció vezetője. – Meg – feleltem egyszerűen, hiszen néhány nappal korábban kijelentette: – A tolmács mindig kémgyanús. – Bocsásson meg – mondta most Vihar Béla. – Véletlenül láttam... Elolvashatom? – Tessék. – A kemény fedelű naplóban ez állt:

שׁוֹאֵן עֲבֵן
עֲבֵן עֲבֵן

Vagyis: mindig mellébeszél.

Béla szeme felcsillant.

Attól fogva ezen a „nyelven” leveleztünk. Két ilyen levelét megőriztem. Az első többnyelvű.

Ágnesnek, a Ráchel-leánynak szigligeti emlékül,
sok jó kívánsággal

Béla.

Hidas Judit

BOVARYÉK

Az ötlet

Akkor hasított belé az ötlet, amikor sörözni mentek egyik este a kőműves Csabival. Véletlenül futottak össze a kisváros főútján, Csabi épp akkor fejezte be a munkát. Feri a villából jött, ahova a feleségét és a lányát vitte el a fehér furgonnal, hogy vigyázzanak a kis Bertára, amíg a szülők nincsenek otthon. Feri kitétte az asszonyt a kapuban, beljebb nem ment, hiába hívták már sokszor a háziak is, hogy jöjjön be egy kávéra. „Elkésem a munkából”, mondta ilyenkor, vagy talált más indokot.

Elég volt neki, hogy a kapuból látta az élénkzöld, egyenletesre nyírt pázsitot, a színes virágokkal tarkított sziklakertet, a dús bokrokat, a lombos fákat, a hatalmas, tiszteletet parancsoló farkaskutyát, amely habzó szájjal ugatott rá, és mindennek a közepén a halvány sárgára bepucolt, gipsz stukkókkal díszített házat.

Miután Betti elkezdett dolgozni a villában, részletesen elmesélte a férjének, milyen a ház belseje, hogy fehér bútorokkal van berendezve a konyha, az étkezőben hat, bordó huzattal bevont támlás szék vesz körül egy asztalt, a szobákat perzsaszőnyeg borítja, a nappaliban vajszínű, kényelmes garnitúra, és hogy a fürdőben halvány virágmintás csempe van két-két mosdóval, masszírozós zuhanykabinnal és háromszemélyes sarokkáddal. Még a házat belengő fahéj illatot sem felejtette ki a felsorolásból, de ezt már Feri nem akarta hallani, „kit érdekelnek ezek a marhaságok”, mondta az asszonynak és felpattant az asztaltól.

De nem hagyta nyugodni a gondolat, hogy szinte karnyújtásnyi távolságra van tőle ez a világ, ahova ráadásul a felesége nap, mint nap bejáratos volt, és hogy éppen ez a hely volt pillanatnyilag a megélhetésük egyetlen forrása. De mégis mire elég ez a pénz, gondolta, miért nem érdemlünk mi ennél többet, amikor ezeknek nálunk ezerszer több van?

Eszébe jutottak a tinédzser évei. Mindig szeretett volna valami nagy dolgot véghez vinni, azt ugyan

nem tudta, micsodát, csak érezte magában az energiát, amelytől majd szétpattantak az erei, de mit lehetett csinálni abban a trágya autószerelő suliban, emlékezett vissza, dögunalom volt minden óra, különösen az anyagismeret, amit az az idióta Bartos, az igazgató tartott, mosolyodott el magában, Istenem, azok az ostoba részletek, amelyeket a végtelenségig tudott írni a táblára az acélok felosztásáról, a csapágyakról meg a nyersvasgyártásról, aztán csodálkozott, hogy mindenki meg volt örülve az óráin, idézte fel az iskolai éveket, a cigányok köpöcsöveztek, és még a sört is meghúzták, amit reggel a táskájukban hoztak be, ha Bartos hátat fordított nekik. De azokkal nem mert ujjat húzni, jutott az eszébe, nem úgy, mint Ferivel, legalábbis így érezte, ha ő csinált valamit, akkor rögtön a legrosszabbat kapta, „takarodj ki a folyosóra”, üvöltötte Bartos vörös fejjel, behívták az anyját, hogy nem bírnak a gyerekével. „Ami igaz, az igaz, tényleg lenyomtam az áramszekrényben a főkapcsolót, kicsit be voltam állva, valami jó cuccot hozott aznap Imi, istenem, milyen jókat is téptünk akkor”, mesélte egy korábbi sörözés alkalmával a haverjainak, „sehol sem volt áram az egész iskolában, az igazgató meg azt mondta, emiatt ment tönkre az iskola összes számítógépe, és hogy az anyám fizesse ki a kárt, amit okoztam”.

Az anyja üvöltött otthon, hogy Feri egy semmirekellő, ő pedig hiába bizonygatta neki, hogy ennyitől azok a gépek nem mehetnek tönkre, csak hajtogatta a magáét, hogy honnan fog most ennyi pénzt összeszedni, és hogy jobban tette volna, ha hagyja Ferit a kórházban megdögleni, amikor tüdőgyulladást kapott csecsemőként. Mindig is tudott ilyen kedves dolgokat mondani, húzta el a száját Feri, ahogy erre visszagondolt.

A dilerekedés is így kezdődött, emlékezett, nem akart a sor végén kullogni, mégiscsak más érzés volt, hogy tőle vásároltak anyagot, nem beszélve arról, hogy az anyjától alig kapott pénzt, és így még Feri adhatott. Jó volt látnia, hogy örül az anyja, amikor betett a zsebébe egy tízest, „menj fodrászhoz, anyu”,

A dilerekedés is így kezdődött.

mondta neki, és akkor egy darabig béke volt. Az anyja nem kérdezett semmit a pénzről, csak beállított este szőkére festett, bebodorított hajjal, fülig ért a szája, „na, hogy tetszem”, kérdezte Feritől és a húgától, ők pedig mosolyogtak, „mintha tíz évet fiatalodtál volna”, mondták neki. Csak amikor Feri lebukott, akkor kezdtek potyogni a könnyei, „te is csak egy piti bűnöző vagy, mint az apád”, kiabált vele, miközben könyörgött a rendőröknek, hogy vegyék le a fiáról a bilincset.

A börtönben sokat gondolkodott. A zárka háromszor öt lépés volt, az ablakon szürke katedrálüveg, előtte rács, csak résnyire lehetett kinyitni, és nem látott ki rajta. A legnehezebb az unalom volt, nem gondolta, hogy lesz még rosszabb, mint Bartos órái, egész nap keresztretjvényt fejtettek Jocóval, a cellatársával, akit lopásért csuktak le. Jocónak volt még egy rádiója is, azt hallgatták éjjel-nappal. A semmittevés a legnagyobb büntetés, fogalmazta meg magában Feri, rosszabb a verésnél, a zaklatásnál, a megalázásnál, mert akkor mégis érzed, hogy élsz, hogy történik valami. Így viszont nem is létezel, vagy ami még rosszabb, napról napra nézed végig a saját pszutulasod, mondta akkor Jocónak, aki nem teljesen értette, mit mond Feri, de rendes gyerekeknek tartotta, így hát bólogatott.

Amikor kijött a börtönből, úgy okoskodott, hogy az a legjobb, ha az ember meghúzza magát, nem akart már kiténni a többiek közül, elég nekem annyi, amennyit egy kétkezi munkás elő tud teremni, gondolta. „Mindenkinek védje meg a saját érdekeit”, mondta később a feleségének is, amikor Betti ügyvédet akart szerezni a szomszéd Inciéknek. Annyira ázott a tető Inciék egyszintes bérlakása felett, hogy lavórt kellett a nappaliba tenni, de az önkormányzat nem akarta a tetőt megcsináltatni. „Ez van, ezt kell szeretni”, mondogatta sokszor Feri, talán abban reménykedett, hogy a sok ismétléstől ezt majd ő maga is jobban elhiszi, és végül úgy a magáévá tette ezt a gondolatot, hogy a lányának is mindig ezzel jött, ha a gyerekeknek nem tetszett valami.

Ők is egy romos bérlakásban éltek a kisváros főútján, az önkormányzat állandóan lebegtette, hogy a házat le fogják bontani, „ledózerolunk mindent, ha a telket egy multi megveszi”, mondta az ügyintéző, Feri felesége aggodalmaskodott, de a férfi csak legyintett, „akkor legalább kapunk helyette újat”, mondta. Bettit viszont nem elégítette ki a válasz, „persze, aztán beraknak minket egy harminc négyzetméteres panelba”, mondta, mire Feri lapát keze lesújtott az asztalra, ezzel a lendülettel fel is állt, hogy a szavának nagyobb nyomatókat adjon, de olyan magas volt, hogy a fejét beverte a forró étkező lámpába. „Az isten bassza meg”, szakadt ki belőle, és nem lehetett

tudni, hogy a fájdalom vagy a nő kételyei bosszantják-e jobban, „hát nincs meg mindened, ruha, kaja mindig van itthon”, mondta, „a többit is megoldottuk, lett kocsis, hűtő, tévé, ahogy akartad”, tette hozzá, mire Betti is felemelte a hangját, „mi az, hogy akartam, nekem jó lett volna a régi, én mindig mondtam, hogy nem kell úgy költekezni”, magyarázott, és Feri tudta, hogy Betti a hitelekre céloz, amelyeket nem győztek törleszteni, a hűtőt, a tévét, a kocsit mind nulla százalékos önrésszel vették meg annak idején. De Feri erre már végképp nem volt kíváncsi, inkább kiment az udvarra, hogy rágyújtson egy cigarettára.

Pedig az volt még a jó világ, gondolt vissza Feri, amikor aznap este kitétte a feleségét és a lányát a villa előtt, akkor a sógora, Pisti cége még rendesen fizetett, pörögtek az építkezések a környéken, Feri munkavezetőként annyit keresett, hogy kényelmesen tudták fizetni a törlesztő részleteket. Most viszont lassan egy éve, hogy a semmiért dolgozott nap mint nap, a sógora cégének egyre kevesebb lett a megrendelése, amit megépítettek, annak a nagy része a nyakukon maradt, kiürült a cég kasszája, a sógor pedig csak ígérgette a fizetést, ami csak nem akart hónapok óta megérkezni. Azóta Betti keresetéből kellett kigazdálkodni a lakbért, a rezsit és a hiteleket, a napi kiadásokról már nem is beszélve.

Egyre többször merült fel benne a kérdés, hogy tényleg bele tud-e törődni abba, hogy úgy érzi, a lúzerek közé tartozik, igyekszik megfelelni, betartani a szabályokat, de hát milyen szabályok ezek, te jó ég, kérdezte magától, ezeket csak a hülyék számára találták ki odafönt, hogy befogják a pofánkat.

Régen szeretett hazajárni, sokszor munkanapokon is otthon ebédelte, de mostanában próbált minél később érkezni, kerülte a felesége néma, szenvedő tekintetét, nem akarta látni a málló vakolatot, a sárban ázó padlócsempéket, amelyeket már egy éve le akart rakni a konyhában és az előszobában, de nem volt pénzüik fugára és ragasztóra.

Nem tudta, mit tegyen. Hagyja ott a sógora cégét, amikor már egymilliónál is többel tartozik? Akkor soha nem kapja meg, ami jár neki, gondolta, miközben tudta, ha nem csinál semmit, abba is becsavarodik.

„A legjobb lenne lelépni”, mondta akkor este Csabinak, a kőműves haverjának, akivel kiültek az Oxigén bár beton teraszára a kisváros főútján. Sötétedett, a környéken már alig lézengett valaki, a közeli utcákban lévő tejes autók is az utolsó liter tejet adta

Fotó: Szilágyi Stefánia

Hidas Judit

ki, majd visszaindult a tehenészetbe éjszakára leparakolni. „Meg kéne fogni az egész családot, és elmenni külföldre”, höbörgött tovább, „mindenki csak ígéretet, hogy jövőre jobb lesz, legyünk türelemmel, már csak egy kis áldozatot kell hozni. Aztán sosem történik semmi, sőt”, folytatta Feri a fejét csóválva, és legszívesebb ordított volna egyet, ha arra gondolt, hogy csak magára számíthat ebben a szélmalomharcban. Igen, a létért küzdök nap, mint nap, erősítette meg ismét magában, és szinte megörült ennek a gondolatnak, mintha ettől hirtelen megvilágosodott volna, és hangosan elismételte a haverjának, aki komoly arccal bólogatott, hogy ez bizony rá is igaz, és még körülöttük olyan sok emberre, miközben mások ebből is hasznot húznak. „Ott vannak például azok a rohadt csipások, akik minden szart eladnak az egyszerű embernek, és a profitból már olyan kapcsolatok építettek ki, hogy ki sem lehetne zavarni őket ebből az országból”, ságta Csabi Ferinek, közben alkoholtól kivörösödött arccal közelebb hajolt hozzá, és ahogy folytatta, Feri egy kicsit le is köpte. „Az anyósom takarít egy ilyen házban az Ázsiától nem messze, és aszondja, ne tudjam meg, mi minden van ezeknél a kínaiaknál fölhalmozva”. Feri bólogatott, és tovább füzte Csabi gondolatait, „na és a zsidók”, kérdezte, „mindenki tudja, hogy ez a válság is miattuk van”, mondta, „ők odafenn jól megszédtek magukat, aztán, hogy ne kelljen visszafizetni semmit, bedöntötték a bankokat”. „Hogy dögölne meg mind egyik”, tette hozzá Csabi, majd beleivott a sörébe.

Próbált a zsidókra gondolni, szivarozó, dagadt embereket képzelt maga elé, akik elégedetten ráznak kezét a bankárokkal, de aztán visszakanyarodott oda, ami mostanában szinte sosem hagyta nyugodni, látta, ahogy a végrehajtó belép az ajtón, szállítómunkások árasztják el a házat, és viszik ki egymás után a bútorokat, a dísz tárgyakat, még a gyerekek játékaikat is összeszedik. Tegnapelőtt valóban megkapta a levelet a felszámolásról.

Csabi is Feri sógorának, Pistinek dolgozott, hónapok óta nem kapott fizetést, elfogyott a család összes tartaléka, nem tudták a házra felvett hiteleket törleszteni. Csabi feleségének soha életében nem volt munkája, három gyerekkel volt otthon, eddig a férj nem is engedte volna, hogy dolgozzon, azt mondta, az asszonynak a család a dolga, a pénzt majd ő előteremti. A férfi próbált beszélni a bankkal, haladékok, kedvezményt kérni, de azt mondták, már a türelmi idő is lejárt, muszáj fizetnie, különben elveszik a házat.

„Mégis, hova menjek”, dörzsölte a naptól kicserzett homlokát Csabi, „külföldre nem tudok, nem beszélek semmilyen nyelvet, hiába van ismerősöm ittott. Ők kimentek, azt jól vannak, jól élnek, de az ele-

jét azért nekik is meg kellett szenvedni, és eszük ágában sincs koloncnak odavenni még egy családot”, magyarázta, miközben arra gondolt, hogy ő a város határán túl sem megy szívesen, képtelen lenne olyan helyen élni, ahol még egy pohár vizet sem tud kérni.

Ferinek viszont egészen más járt már az eszében. Úgy látszik, ez a nagy ötletek éjszakája, gondolta, mert ahogy beszéltek a kínaiakról és a zsidókról, rögtön beugrott neki a villa, az elegáns bútorok, a kert, a két fényesre pucolt autó, talán ők is zsidók, futott át rajta, a férfinak jó nagy, kampós az orra, gondolta, két étterme is van a nyavalyásnak, és még akkor is dől hozzá a pénz, amikor mások éhen halnak.

Már csak messziről hallotta Csabi morfondírozását, bólogatott, de a gondolatai már máshol jártak, hamarosan elköszönt, és elindult, hogy sétáljon egyet a környező utcákon.

Vacak százezerrel szúrják ki a szemünket, miközben nekik mindenük megvan, dohogott magában, és persze nem mintha rosszul bánnának Bettivel, de muszáj félretenni az érzelmeket, most az egyszer a mi érdekünk lesz a fontosabb. A kislány egyébként is egy hisztérika, érvelt tovább, látszik rajta, hogy mindent megkap, nem kár érte, ha egy kicsit megsanyargatjuk, legalább megtudja, hogy a világ nem ékszerdoboz, gondolta. És ki tudja, talán még tanulhat is belőle, talán nem lesz olyan vérszívó, mint amilyenek a szülei, igen, igen, ez így működik, jutott az eszébe, kis zsarnokokat nevelnek, hogy aztán ezeket ültessék később azokra a helyekre, ahol már a többi emberen élősködhetnek, fejezte be a gondolatot sugárzó arccal, mint aki teljesen megvilágosodott, és úgy érezte, szinte lebeg az aszfalt felett, ahogy hazafele lépkedett.

Szóval a gyerek, kezdte sorba venni a szempontokat, a bejárás a házba tökéletesen meg van oldva, nincsenek nyomok, nincsen sikoltozás, sérülés, mindent szép nyugodtan el lehet intézni, a szülők elmennek, a kutyák be vannak zárva, Betti vigyáz a kicsire, őt beengedi, beteszik a gyereket az autóba, a kislány nem szól egy szót sem, azt hiszi, ez így lett a szüleivel megbeszélve, visznek neki néhány cuccot és játékot, hogy meglegyen mindene, mert azért ő nem szívtelen vadállat, bizonygatta magának, nem akar a kislánynak rosszat, csak a pénzt szeretné, hogy legyen esélye az új életre, és ennyi. A gyereket biztonságos helyre viszik, és ha az apa fizet, mondjuk tíz milliót, akkor a kislányt épségben visszakapja. És miért ne fizetne, neki ez nem nagy tétel, és a gyerekéért egyébként is mindenre képes az ember, érvelt. Így a végén mindenki jól jár, ő a családdal megpattan valahova külföldre, és lesz miből újradenie az életet, Max pedig visszakapja a gyereket. Igen, igen, bólogatott, és olyan izgatott lett az ötlet-

Próbált a zsidókra gondolni, szivarozó, dagadt embereket képzelt maga elé.

től, amely végre kihúzhatná őket a csávából, hogy amikor hazaért, csak bámulta a tévét anélkül, hogy tudta volna, mi a műsor, egészen addig, amíg Betti haza nem ért a villából.

Ahogy belépett a nő a szobába, Feri rögtön el akarta mondani, mit talált ki, legszívesebben világgá kiáltotta volna az örömét, de aztán megjijedt, hogy Bettinek nem fog tetszeni, tudta, hogy ő nem szereti a zűrös megoldásokat. De most azt kell megértenie az asszonynak, hogy tényleg nincs más út, ő mindent megpróbált, győzködte saját magát, mégis, ahogy elnézte a nőt, ahogy vetkőzés után gondosan eligazgatta a széken a ruháit, majd alaposan kifésülte a haját, és úgy döntött, inkább akkor mondja el a tervét, ha már mindent kitalált.

Amikor Betti bevackolt mellé az ágyba, Feri magához húzta, hátulról átkarolta, belelihegett a nyakába. „Mit csinálsz”, fordult felé a nő és arrébb tolta,

majd letörölte a fülét, amely nedves lett a fújtatástól. Nem értette, mi ez a nagy változás, Feri az utóbbi napokban alig szólt hozzá, és már idejét sem tudta, mikor ért hozzá.

„Egy picit bújjál ide apához”, mondta a férfi, és közben úgy nézett Bettire, mint egy kiskutya. Nagy ember, de amikor ilyen arcot vág, nem látok benne semmi pisisat, jutott a nő eszébe, „most hirtelen bújjak, máskor meg le sem tojssz”, kérdezte, és még mindig nem engedte a férfit magához. De a másik nem hagyta abba, „ne legyél már olyan szigorú”, búgta, és a fejét a féloldalt könyöklő nő melle közé fúrta, majd prűszkölő hangokat kiadva csókolgatni kezdte. „Ne csináld”, nevette el magát Betti, és Feri tudta, lassan megnyílik a pálya, a fejével hanyatt lökte a nőt, és nyalogatni kezdte a hálóingből kikandikáló mellbimbókat.

(Részlet egy készülő regényből)

Claims Conference ועידת התביעות
The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

Zsidó tulajdon a Vészkorszak idején a volt Kelet-Németország területén Határidő: 2014 december 31.

A Claims Conference létrehozott egy 50 millió eurós Késedelmes Kérelmezők Alapot (Late Applicants Fund, továbbiakban **LAF**), melyre az alábbiak szerint meghatározott örökösök jelentkezését várják, akik olyan volt kelet-németországi zsidó tulajdonnal rendelkező személyek (**üldözöttek**) leszármazottai, akik ingatlanjai/tulajdonai után a Claims Conference-nek, az 1990. évi Német Tulajdonjogi Törvény értelmében, jogutódként bevétele származott.

Az üldözöttek azon **örökösei** nyújthatnak be kérvényt a LAF-ra akik

- (a) Az üldözött közvetlen végrendeleti örököse
- (b) Az üldözött gyermekei, unokái vagy dédunokái
- (c) az üldözött testvérei
- (d) a (c) pontban felsorolt testvérek gyermekei
- (e) a (b), (c) és (d) pontokban felsoroltak házastársai.

A Claims Conference listát jelentetett meg honlapján - www.claimscon.org - azokról az ingatlanokról/vagyontárgyakról amelyeket a Claims Conference a megjelenés időpontjáig megkapott, illetve azokról a vagyontárgyakról, amelyekkel kapcsolatban a Claims Conference kérvényének elbírálása még folyamatban van a Német Kárpótítási Törvény alapján. A lista tartalmazza az egykori tulajdonosok és/vagy vállalkozások nevét, csakúgy mint az ingatlanok/vagyontárgyak címét.

Pályázni díjmentesen, közvetlenül a Claims Conference-nél lehet. A pályázóknak nem kell fizetniük semmilyen félnék azért, hogy pályázatukat beadhassák.

A LAF alap pályázatának beadási határideje: 2014 december 31.

A LAF alap részletes pályázati szabályai, a jelentkezési lapok és további információk megtalálhatók a Claims Conference honlapján: www.claimscon.org.

A LAF alapra benyújtott kérvényeket illetve kérdéseket és észrevételeket a következő címre várjuk:

Claims Conference Successor Organization, Sophienstrasse 26, D-60487 Frankfurt am Main, Germany. Fax: 011-49-69-97-07-08-11. Email: claims-conference-laf@claimscon.org

A pályázati határidő leteltével a Claims Conference meghatározza a jogos örökösöknek járó összeget. A döntés során számos tényezőt vesznek majd figyelembe, amelyről részletes tájékoztató a Claims Conference honlapján található.

A pályázók a Claims Conference Tulajdon Azonosító Osztályához (Department of Property Identification) fordulhatnak segítségért. Ha Ön úgy tudja, hogy Ön vagy hozzátartozója tulajdonában állhatott zsidó tulajdon a volt Kelet-Németországban, akkor kérjük pályázatában jelezze azt a lehető legrészletesebben. Az osztály munkatársai segítenek majd ezen ingatlanok beazonosításában. Leveleiket a fent megadott címre várjuk. Ez a szolgáltatás szintén díjmentes.

A Claims Conference-nél Ombudsman működik. Az Ombudsman hivatalát e-mailben az Ombudsman@claimscon.org címen, illetve levélben a „The Ombudsman, PO Box 585, Old Chelsea Station, New York, NY 10113, USA” címen érheti el.

Dés Mihály

AZ ANTISZEMITIZMUSTÓL AZ ALAPVICCIG

A zsidó humor fényei és árnyai

Furcsa fölfedezésre jutottam, amikor a *Pesti barokk* című regényem egyik zsidóvicccel kapcsolatos passzusához kerestem anyagot. Megvolt nekem szinte mindegyik gyűjtemény, amelyik e témakörben a nyolcvanas évek elejétől, jó negyven év kényszerszünet után megjelent mifelénk. Egykori ceruzabejegyzéseimet követve rájöttem, hogy ezeket én annak idején egytől egyig abbahagytam, és sohase vettem újra elő őket. Megkonzultáltam néhány ismerősömet: kiderült, ők is ugyanígy voltak velem. Vajon miért? Megpróbáltam kideríteni.

Az első, ami fölfedeztem, hogy egy csomó jó vicc nincs is benne ezekben az antológiákban. Például az, hogy „Mi lesz itt, Úristen, mi lesz itt?“, kérdi Grün kétségbeesetten, mire Kohn morogva legyint: „Mi lesz, mi lesz...! De addig mi lesz?!”. Vagy az, hogy „És a belgák hová álljanak?”

A fentiekhez hasonló alapviccek helyett viszont szép számmal szerepel olyan élce a kurrens gyűjteményekben, amelyekben nincsen semmi zsidó elem, még ha a szereplői akként vannak is feltüntetve. Mint például ebben:

– *Tate, mi a prosperitás és mi a krízis?*
– *Várrj, elmagyarázom neked, Móricka. A prosperitás: Mercedes, pezsgő, szerető. A krízis: metró, Kőbányai, anyád...*

Egy másik gyakran szereplő típus éppen ezeknek a fordítottja: annyira belterjesek, hogy hitsorsos legyen a talpán, aki megérti őket. Legalábbis manapság. Általában valamilyen hitéleti tétel, szokás vagy elnevezés félreértésére épülnek, és mintha azt a régi jiddis mondást lennének hivatva igazolni, miszerint „a zsidó vicc az, amelyiket egyik gój sem ért és minden zsidó ismer.” Mint például ezt:

Vendéglőben fizetéskor Thal bácsi csak a levest és húst mondja be, a tésztát nem.

– *Thal bácsi, elfejtette elmondani a brochét: ajsze maaszé berésith!*

– *Hogy jövök én hozzá? Hiszen nem is villámlott!*

– *Az igaz, hogy kint nem villámlott, de itt viszont bliccelt egy tésztát!*

– *Az igaz, de nem először történt.*

Magyarázat: az ajsze máásze a villámlásra mondott áldás. A bliccel elmulaszt, meglóg, de a blitz villámot, villámlást is jelent. Viszont az áldást csak az első alkalommal kell elmondani.

Van egy harmadik, mára már nem túl érdekes vendége a tipikus zsidóvicc-antológiáknak. Az úgynevezett *falucsúfoló*. Az etnocentrikus (vagyis önmagukat mások kifigurázásával vagy saját maguk kiemeléssel meghatározó-megerősítő) viccek körébe tartoznak, csak nem egy másik népcsoport, hanem a saját tágabb közösségük egyik részének – falunak vagy kisvárosnak – az ostobasága a célpont. A kelet-európai zsidók körében a mai Lengyelországhoz tartozó Chelm lakóinak butaságáról született rengeteg adoma, melyek közül jónéhány megjelenik más népek csúfolódó történeteiben is. Kedves, bugyuta faviccek ezek, egy is elég belőlük, hogy a többit elképzelje az ember:

Egy chelmi illetőségű férfi elmerülten keresgél valamit az utcai lámpa fényénél. Egy ismerőse megszólítja:

– *Elvesztettél valamit?*

– *Ne is mondd, egy rubelt!*

– *Hol? Itt?*

– *Nem, dehogy, a másik utcában!*

– *Akkor miért itt keresed?*

– *Mert ott nincs világítás...*

Már a bemutatott három típus túltengése is magyarázza, hogy miért nem veszik sokan újra elő a viccgyűjteményeket, melyeket oly kötelességtudóan megvásároltak. Hiába van bennük jó néhány örökbecsű gyöngy-

Mi lesz,
mi lesz...!
De addig
mi lesz?!

szem, az ember elveszik a sok érdektelen és érthetetlen humorizálásban. De akad itt ennél jóval furcsább dolog is. Vagy ha úgy tetszik: kínosabb.

Amikor a *Pesti barokk* említett epizódjához kerestem minden idők legjobb húsz-huszonöt zsidó viccét, egész más szemmel böngésztem át a szakirodalmat. Amíg csupán önös érdekből – pusztán élvezetből vagy sima mazochizusból – olvasunk, addig a magunk saját vagy ránk erőltetett elvárásai szerint értelmezzük a szöveget, és ami ebbe nem illik bele, azt észre se vesszük vagy átalakítjuk. Mint amikor gyerekkorunkban átugrottuk a hosszú leírásokat, és mégse maradtunk le semmiről, mert a fejünkben hiánytalanul kipótoltuk a kihagyott részt. Viszont amikor professzionális gyanakvással, szakmányban olvas az ember, könnyebben észreveszi a stikliket.

Konkrétan én azt vettem észre, hogy a közkézen forgó zsidóvicc-gyűjtemények tele vannak antiszemita mókázással. Első hallásra ez kissé bizarrnak hathat, de bővebb magyarázkodás helyett fölteszem a kérdést, hogy önök miként ítélik meg az alábbi tréfát, mely sok zsidók által készített és magát zsidó viccantológiának deklaráló kötetben szerepel:

Feldúltan ront be Kohn a kávéházba:

– Képzeld, Grün, ma korábban menté haza, és mit látok? A feleségem a Blau Izsóval hetyerészik a díványon!

– Remélem, rögtön elégtételt vettél?

– De mennyire! Eladtam a díványt a Blaunak dupla áron!

Vagy mondjuk ezt:

Egy amerikai és egy izraeli üzletember utazik egy hajón. Hirtelen hatalmas lárma: süllyed a hajó! Az amerikai odarohan a kapitányhoz:

– Mennyire van biztosítva a hajója?

Odarohan az izraeli is:

– Mennyiért adja el a roncsot?

A zsidó viccek közismerten egyik legnagyobb erénye az önkritikus él. A legtöbb nemzet inkább más népeken élcelődik, vagy – ha már – kipécéz a saját országában egy csoportot vagy foglalkozást. De a fenti vicceknek semmi köze az öniróniához, viszont annál több az antiszemita előítéletekhez, melyeket e viccek terjesztői minden jel szerint kedélyesen magukévá tettek. Olyan ez, mintha a következő élcet egy román mesélné hahótázza:

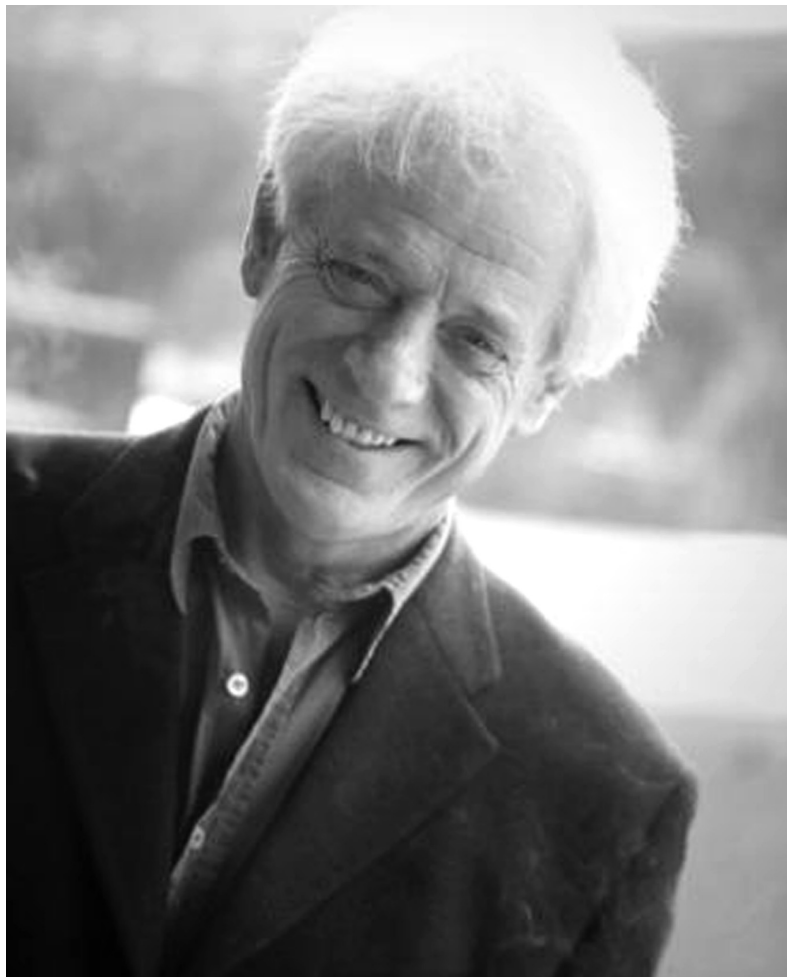
– Mi a különbség a magyar és a román között?

– ????

– Mind a kettő kész eladni a saját anyját, de a román még árengedményt is ad.

A hagyományos gyűjteményekben több variációja is szerepel ezeknek az öngyalázó vicceknek. A bemutatot-

tak ugye a pénzéhes, mindenkin áttaposó, az erkölcsatlenségig anyagias zsidó sztereotípiáját erősítik. Van az- tán ennek egy vagánykodó verziója is, amelyik a zsidók ménkű nagy eszét ünnepli a gójok rovására. Ez is egy alaptípus. Megvan minden népnél, hogy mást ne

Fotó: Vancsó Zoltán

mondják, a székely kópéviccek is ilyenek. De azokban – és persze a vonatkozó zsidóviccek többségében is – a hős általában valami aránylag jópofa és indokolt fuffanggal jár túl mások (a *másik*) eszén. Például mert az be akarja csapni őt vagy kötözködik vele. De kérdem én, mi a kópés fuffang egy olyan otromba, a zsidót élősködő, másokat kihasználó szörnyetegként bemutató viccbe, mint ez itt?:

A vásárról hazafelé:

– Csak azt tudnám, honnan veszik a gójok azt a rengeteg pénzt, amit keresünk rajtuk?

Engem idegesítenek a simán csak dicsekvő viccek is. Öngazoló és másokat ilyen vagy olyan fokon óhatatlanul is pocskondiázó jellegük ellentétes az igazi vicc kritikái szellemével. Meg laposak is. Kiszámítha-

Dés Mihály

tóak. A zsidóviccek esetében pedig végképp nem kóserrek, hiszen – a mindenféle előítéletektől leginkább sújtott népről lévén szó – joviális visszhangot adnak azoknak a velük kapcsolatos makacs sztereotípiának, melyek szerint mindig csak ügyeskednek, mindig jól járnak, illetve annak, hogy ők a világ urai. Ime egy zsidó körökben igen népszerű példa, mely nem annyira a szokásos gyűjteményekben terjed, mint inkább interneten:

Egy katolikus, egy protestáns, egy muzulmán és egy zsidó együtt kávézik:

A katolikus: Gazdag ember vagyok, megveszem a Citibankot!

A protestáns: Rengeteg pénzem van, kinéztem magamnak a General Motorst!

A muzulmán: Mesés vagyonom van, a Microsoft céget fogom megvenni!

A zsidó kevergeti a kávéját, majd megszólal: Nem adok el semmit!

Természetesen az öndicséret sem zsidó specialitás, és teljesen érthető, hogy az egyes nációk, népcsoportok – ha már másoktól nem hallanak túl sok hízelgőt magukról – saját kezükbe veszik a magasztalásuk sorát. Csak éppen nem mindegy hogy miképp. Ha már választani lehet, én azt a fajtáját preferálom, amelyik abszurditásig vitt vaslogikával a talpáról a feje tetejére állítja mind az önsajnálát, mind pedig az öndicséret lélektanilag amúgy nagyon is indokolt műveletét. Mint például az vicc, amelyben Kohn szélsőjobboldali újságokat olvas, mert minden más hírforrásból az derül ki, hogy a zsidókat üldözik, bántják, mindenki ellenségnek tekinti őket, viszont a fasiszta fórumok szerint okosak, gazdagok és ők irányítják a világot.

A hitsorsosaikat igen ellenszenvesnek beállító zsidóvicceknek van végül egy egészen különös variánsa: ahol az önbecsmérlés nöbecsmérlésben nyilvánul meg. Ezekkel is tele vannak a vonatkozó gyűjtemények. Azért különös ez, mert – bár persze van mindenféle a zsidóknál is –, a családközpontúságukat még az ellenségeik se szokták vitatni. Legalábbis hajdanán. Mindenesetre az efféle megalázó, nőgyűlölő tréfák idegenek a hagyományaiktól:

Schwarzék válni akarnak, de nem tudnak meg-egyezni, hogy kivel maradjon a gyerek.

– A gyerek az anyém – csökönyösködik az asszony –, mert én szültem!

– Smá Jiszroel! – forgatja a szemét Schwarz. – Ha én bedobok egy tizest az automatába és kijön a csokoládé: kié a csokoládé, az anyém vagy az automaté?

Lehet persze azt mondani, hogy ezeket a vicceket csak a mi *politically correctness*gel átmosott agyunk tartja – ahogy ma mondják – *szexistának*, és hogy az

általam antiszemitának minősített élcelődés csak a Holokauszt utáni érzékenység szerint az. Már ez is elegendő lenne ahhoz, hogy ne fogadjuk el őket, különös tekintettel arra, hogy a felsorolt példák a Soá után megjelent könyvekből valók. Maguk a viccek viszont főleg az előttiek, ami azt jelenti, hogy a II. világháború előtti, mindenáron be- és elfogadásra vágyó, törleszkedő magyar zsidó középosztály semmi kivetnivalót nem talált ebben az öngyűlölő humorizálásban.

Gondolhatják, hogy nem egy vicc-csendőrség fölállítását javaslom. A határok itt sem húzhatók meg pontosan és időtállóan. Itt van például egy határeset:

Az Úristen megelégedi a világ bűneit, és bejelenti, hogy tíz nap múlva özönvizet bocsát a földre.

Az amerikai elnök tévébeszédben fordul népéhez: Imádkozzatok, böjtöljete, adakozzatok! Tíz napunk van arra, hogy kiérdemeljük a mennyországot.

A francia elnök is beszédet intéz népéhez: Minden ételt-italt szétosztunk! Élvezzük az életet, amíg lehet!

Az izraeli elnök csak ennyit mond: Zsidók! Tíz napunk van arra, hogy megtanuljunk víz alatt élni.

Nem egyértelmű, hogy ez a vicc a mindig jóljáró, fineszes zsidó kliséjét erősíti, vagy éppen annak a mindenkinél többet sanyargatott népnek az önképét, amelyeknek nincs más választása, mint hogy megpróbálja túlélni a ciklikusan rázúduló özönvizeket.

Ez a kis értekezés egyre jobban kezd hasonlítani ahhoz a közmondásos zsidó összetartást illusztráló vicchez, melyben Kohn két zsinagógát épít egy lakatlan szigeten: az egyik, ahová imádkozni jár, a másik pedig ahová soha be nem tenné a lábát. Miután ilyen jól elmagyaráztam, hogy mi az, ami nem kéne, hogy betegye a lábát egy zsidó viccgyűjteménybe, azt is illelne elmondanom, hogy véleményem szerint milyenek van ott a helye. Amihez viszont azt kéne tisztázni, hogy – a fenti elrettentő példák ellenére – milyen a jó zsidóvicc, és mi teszi őt a műfaj legsokszínűbb és -szellemesebb képviselőjévé?

Senkise gondoljon valami zsidó felsőbbrendűsége, kiválasztottságra. Chaim Weizmannak abból a megalapításából indulnék ki, hogy a zsidók pont olyanok, mint a többi nép, csak egy kicsit jobban. Így van ez a humorban is. A zsidó vicc tematikailag olyan páratlanul gazdag, szellemében olyan különlegesen, szinte az önellentmondásig változatos és kifinomult, hogy nincs az az emberi gyarlóság, társadalmi visszasság, mely megmenekülhetne kaján kritikájától. Sok oka van ennek. Már maga a zsidó vallás is egyfajta kritikai hozzáállásra predestinál, hiszont az egyetlenegy Istenben való vakhiten kívül nincsenek dogmái, viszont minden, a szent szövegek legfőképpen, értelmezést – tehát vitát, okoskodást, kvázi szövegkritikát – igényelnek.

„Pedig lenne rá igény.”

A színhagyomány szerint régen nem azt kérdezte a kelet-európai zsidó papa a fiaskájától, hogy „na, hogy’ feleltél ma az iskolában”, hanem azt, hogy „hogyan kérdeztél?”. És aki kérdez, az talál: megkérdőjelezni valót, megcáfolni valót, netán kinevetni valót. Ez a talmudi hagyományokban gyökerező és a „magyar ember evés közben nem beszél” szellemétől alig 180 fokkal eltérő attitűd fejlesztette ki azt a deduktív gondolkodásmódot, azt a sajátos dialektikát, mely a zsidó humornak is egyik éltetője, meg annak a *hohmecolásnak* – újabbán, angol közvetítéssel, *pilpulnak* – nevezett szörszálhasogató okoskodásnak is, mely ugyanakkor a zsidó humor egyik fő céltáblája.

A hohmecolás mellett az *azeszség* a zsidóság másik jellegzetes, karikaturisztikus tulajdonsága. Az *azesz* vagy *azesz pónem* (azesz pofa) afféle szemtelen, *beszólós*, mindenféle tekintélyre és formailtásra fittyet hányó, de nem feltétlenül élelmes, vagy törtető figura.

A *másság* és a vele járó megkülönböztetés és üldöztetés is hozzájárult a kritikai, élcélődő szellem kialakulásához. Nem csak amiatt a közhely miatt, miszerint a humor a szenvedők egyik lehetséges menedéke, túlélési stratégiájának eszköze, hanem azért is, mert az áldatlan körülmények egy olyan önszervezési folyamatba kényszerítették a zsidóságot, melynek eredménye az őket egyszerre körülvevő és kiközösítő hűbéri társadalmaktól gyökeresen különböző, sokkal demokratikusabb közösségek létrejötte lett. A zsidó vallásnak inkább az igazságot és igazságosságot, mint a szeretet és föloldozást preferáló jellege és a keresztényekénél sokkal kevésbé hierarchikus, központi hatalmat nem ismerő egyházi struktúrája csak segítette ezt a folyamatot.

Amint azt annyi vicc is illusztrálja, ez egyáltalában nem azt jelenti, hogy a hagyományos zsidó közösségekben szociális harmónia honolt volna, vagy hogy a gazdagok nem voltak éppen olyan lelketlenek, dőlyfösek és kapzsiak, mint másutt. Azt viszont jelenti, hogy a zsidóknál aránylag nagy volt az átjárás a társadalmi rétegek között – amiben a vallás és a tudás különleges rangja is szerepet játszott; például az, hogy a gazdag kereskedő büszke lehetett, ha egy szegény, de tehetséges rabbinövendék vette el a lányát –, meg azt is jelenti, hogy a kisemmizettek nem feltétlenül estek hasra hitsorsosaiak hatalmától, sőt – a rendi társadalmakhoz képest – aránylag büntetlenül ki is figurázhatták azt. Ez a nyitottabb közösség, ez a belső társadalmi mobilitás is magyarázza, hogy a zsidóság jobban feltalálta magát a polgári rendszerben. Az sem véletlen, hogy a vicc, mely *per definitionem* demokratikus, szintén a polgári rendszerben találta föl magát.

A humor bizonyára örök – ha máson nem, azon már a neandervölgyiek is halálra röhögtek magukat, ha valamelyik balek törzstársuk felbukott egy mamutagyar-

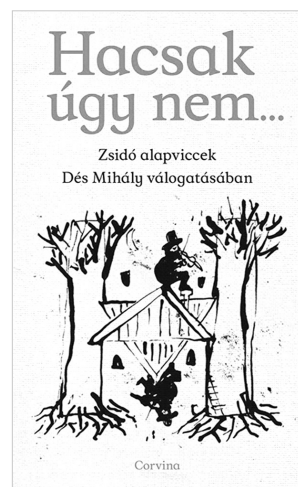
ban –, a vicc viszont csak az egészen modern korban bontakozott ki. A zsidóknál is pont így volt ez. Tréfás anekdoták, humoros történetek már a talmudi időkben is léteztek, de a zsidó vicc igazi táptalaja a XIX század végi, XX. század eleji kelet-európai *stetl* – azaz egy főleg vagy kizárólag zsidók által lakott mezőváros-féle, melyet kívülről egy igen ellenséges világ vett körül, belülről pedig falusias és többé-kevésbé demokratikus teokráciaféleként működött –, illetve a századfordulós Közép-Európa városai, ahol viszont a zsidóság többsége már asszimilálódott.

Ebből a tradícióból, ezekből a kulturális és társadalmi elemekből nőtt ki a zsidó humor egyik csúcspontját jelentő, önmagán mindig túlmutató, egyetemes érvényű vicctípus, amit magyarul alapviccnek neveznek. Értelemszerűen az alapvicc egy alaphelyzetet figuráz ki. Egyénien, de példázatszerűen. A két nyakkendőt ajándékozó és utána azon háborgó *jiddise máme*, hogy fia nem a *másikat* vette föl, nem csak az örökké szemrehányó, büntudatot keltő anya portréját tipizálja, hanem a neurózisból ismert és amúgy csak bonyolult leírható úgynevezett *kettős kötődés* jelenségét (azt, hogy hiába történik velünk valami jó, úgyis azonnal megtaláljuk hozzá azt a negatívumot, mely biztosítja rossz közérzetünk fenntartását) modellezi le megvilágosító egyszerűséggel.

Másik alaptulajdonsága az alapvicceknek, hogy – mint homályba merült klasszikus versek bizonyos sorai – a csattanójuk önálló életre kel, szállóigévé válik. Az „És, tessék mondani, a belgák hová álljanak?“, a „Nem is olyan nagy város az a Kisvárdá“, az „Itt viszont kulcsra készen kapja az egészet“, a „Meg a biciklisták...“ az „Egy icipicit terhes“, vagy a „Pedig lenne rá igény“ olyan, az élet ezernyi helyzetében vigaszt és/vagy magyarázatot adó diagnózisok, melyek a hozzájuk tartozó vicc nélkül is működnek, mégcsak a származási helyüket se kell ismerni hozzá.

Ha még ez sem lenne elég: zsidó alapviccben nagy eséllyel van valami pesszimista vitalitás, egy igen erős önkritikai él és egy jó adag tekintélyromboló szemtelenség, hogy azt ne mondjam, *azeszség*. Elég gyakran meghökkentő parabolát, talányos filozófiai tanmesét is rejtenek ezek a viccek. Ha kivennénk belőlük a humoros elemet egy haszid bölcsesség vagy zen példázat kerekedne ki belőlük. Dehát miért is vennénk ki? Bölcsnek így is bölcsnek, és még röhögni is lehet rajtuk.

(A fenti írás a *Ha csak úgy nem... Zsidó alapviccek című kötet* – Corvina Kiadó – előszavának szerkesztett változata.)

Kránicz Bence

UTAK A MAGÁNY FELÉ

A III. Zsidó Filmfesztivál kontinenseken és történeti korokon átívelő, változatos műfajú játékfilmjeiben éppen a zsidóság okozta belső konfliktusok, identitásproblémák szorultak háttérbe.

Nem haszontalan elgondolkodni rajta, mit vár a budapesti, értelmiségi mozinéző, amikor jegyet vált a Zsidó Filmfesztivál egyik vetítésére. Az elnevezés többet ígér annál, hogy a felvonultatott filmekben zsidó hősökkel, karakterekkel találkozhatunk: a legtöbben talán olyan történetekre számítunk, amelyekben a vallási vagy világi zsi-

lán nem rendelkező művek is helyet kaptak a programban – és ez egyáltalán nem baj. A vetített munkák minőségéhez nincs köze annak, hogy mekkora hangsúlyt kap bennük a zsidó tematika. A nyitófilmnek választott, angol

Kódjátzsma

is csak közvetve kapcsolódik a fesztivál tematikájához, hiszen az *Egy csodálatos elme* nyomdokain haladó, jó tempójú zseniportré a II. világháború titkoszolgálati játszmáiba vezet be. Mint megtudtuk, eredetileg egy másik, végül már korábban bemutatott film nyitotta volna a fesztivált. Ám a *Kódjátzsma* bemutatását – túl azon, hogy hatásos, profi munka – egy dolog feltétlenül indokolja: becslések szerint a főhős, Alan Turing és társai találmánya hozzávetőleg két évvel rövidítette meg a háborút és a nácik uralmát Európában, így a matematikus, becslések szerint, mintegy 14 millió ember – köztük magyar zsidók – megmenekülésében játszott szerepet.

Ugyanakkor a játékfilmes program legerősebb darabja az a *Váolólevél* volt, amelyben minden probléma forrása a zsidóságból, a rabbinikus törvényekből ered. A főhős, Viviane Amsalem egyetlen vágya, hogy elválhasson konzervatív, a vallási hagyományokat és előírásokat szigorúan követő férjétől. Elisha és Viviane házasságának válsága mégsem írható le a szekuláris és vallásos életmódok összeegyeztethetetlen különbségeivel: csak sejteni lehet, hogy a férfi tartózkodó viselkedésével, családjára is rákényszerített aszketizmusával és csendes agresszivitásával valósággal megkeseríti a feleség életét. A megoldandó probléma látszólag nagyon egyszerű, a nő válni akar, a férfi erre nem hajlandó – ehhez iga-

Gett – Váolólevél

dó kultúrának fontos szerep jut, amelyekben a hősöknek *dolguik van* a zsidó hagyományokkal, saját zsidósággal. Persze lehet, hogy ez az elvárás egyáltalán nem általános, és az is igaz, hogy a zsidóságról alkotott képet az olyan filmek is árnyalják, melyekben szinte irreleváns információ, hogy valamelyik szereplő, netán a főhős éppenséggel zsidó.

Az idei fesztivál filmjei is ezen a skálán helyezkedtek el: a zsidósággal kapcsolatos identitásdrámák, a vallással szoros összefüggésben álló konfliktusok filmjei mellett zsidó vonatkozással alig, vagy egyálta-

zodva a film koncepciója is rendkívül minimalistának nevezhető. Szereplőinket – a házaspár mellett a felek ügyvédeit, a bírókat és a tanúkat – kizárólag a tárgyalóterem fehérre meszelt falai között látjuk, erre a térre korlátozódik a film világa. Az izraeli törvények értelmében a férjnek is bele kell egyeznie a válásba, márpedig Elisha éveken át megtagadja Vivianétól a szabadságát. A nagy szavak indokoltak, a *Válólevel* ugyanis egyértelműen a feleség nézőpontján keresztül láttatja az eseményeket, nézőként az első perctől vele azonosulunk. Különösen a saját nyugati-világi szemszögünkből tűnik evidensnek, hogy a nőt áldozatnak, férjét szörnyetegnek lássuk, de szerencsére a szereplők ennél árnyaltabbak, viszonyaik bonyolultabbak. Viviane egy másik férfi oldalán is kereshetné a boldogulást, elvégre a válókereset benyújtása után öt év telik el, végtelenül szimpatikus védőügyvédje pedig láthatólag szerelmes az asszonyba. Ezzel azonban megalázná a férjét – így marad a néma szenvedés és a remény, hogy Elisha egyszer megkönnyörül rajta.

Hasonló tétje, konfliktusai okán a *Válólevel* párdarabja lehet az iráni *Nader és Simin – Egy elválás történetének*, és színvonalát tekintve sem marad el Asghar Farhadi Oscar-díjas filmjétől. Ez pedig elsősorban Ronit Elkabetz művészi diadala: Izrael egyik legnagyobb sztárjáról van szó, aki nemcsak színésznőként ért el sikereket (például *A zenekar látogatása* egyik főszerepében), hanem immár évek óta íróként és rendezőként is aktív. A Cannes-i Rendezők Kéthetén bemutatott *Válólevelet* testvérével közösen jegyzi, de a hangsúlyosan női történet és a személyes kapcsolódási pontok miatt a film mégis egyetlen szerzőhöz kötődik. Viviane egyszerre van otthon az izraeli és a francia kultúrában, ahogy a Tel-Aviv és Párizs között ingázó Ronit Elkabetz is, emiatt talán még nehezebb a hősnőnek elfogadnia a bírák vaskalaposságát. Elkabetz érzékeny, visszafogott, mégis nagyívű alakítása, az egyszerre erős és sebezhető Viviane alakja teszi igazán emlékezetessé a *Válólevelet*.

Házassági válság

adja a kiindulópontját Jill Soloway melodráájának is. A *Délután is jó!* az amerikai függetlenfilm Mekkájának számító Sundance Fesztiválon ért el szép sikereket, a főleg tévésorozatok írójaként ismert Soloway a legjobb rendező díját is elnyerte a kortárs tegegentúli trendekbe illeszkedő, drámai és komikus elemekkel egyaránt operáló, a középosztálybeli amerikai családok életének árnyoldalaira koncentrááló munkájával.

Ha a cselekmény elején kettőt pislogunk, le is maradhatunk az információról, miszerint a hősnő zsidó, erről ugyanis alig van szó a filmben. Ami fontosabb, hogy Rachel elhidegült a férjétől, akitől mindent megkap ugyan, viszont unatkozik mellette. Hogy né-

Délután is jó

mi izgalmat vigyen a mindennapjaikba, Rachel befogad a házukba egy kedves, fiatal prostituáltat, akiben az áldozatot látja. Barátságos, de lekezelő attitűdje, „terézanya-komplexusa” érthető módon egyre több konfliktust szül – Rachel védence, McKenna nemcsak a házaspár életét, de a jól szituált harmincasokból álló baráti társaság harmonikusnak tűnő viszonyait is felforgatja. Ha a *Válólevel*ben feltétel nélkül együtt éreztünk a hősnővel, Soloway filmjének pont az a gyenge pontja, hogy nem tudunk igazán közel kerülni Rachelhez. Férje annyira tisztességes embernek látszik, élete pedig annyira gondtalan, hogy nézőként nem értjük, miért veszélyezteti a kapcsolatait a családjával és a barátnőivel. Távollágtartásunk a játékidő végéig megmarad, ez pedig a szellemes és hiteles párbeszéd, az intelligens és felnőtt problémafelvetés értékéből is levon.

Újabb variáció ugyanarra a témára: a Gustav Mahlerről szóló életrajzi filmben is akkor ismerjük meg a címszereplőt, amikor házassága zátonyra fut. Húsz évvel fiatalabb neje, az ugyancsak zeneszerzéssel foglalkozó Alma megcsalja őt Walter Gropiusszal, a későbbi Bauhaus-alapítóval, Mahler pedig Freud rendelőjében keresi a gyógyírt magánéleti kudarcaira. Mahler, Freud és Gropius mellett még Gustav Klimt is felbukkan: mintha csak a Woody Allen-féle *Éjjelkor Párizsban* európai verzióját látnánk, a 20. század első felének nagy alakjai bulvárlapokba illő problémáik révén kerülhetnek közelebb a nézőhöz. Ám Allennél a vígjátéki hangvétel megbocsáthatóvá tette, hogy az epizodistaként feltűnő neves művészek

csupán karikatúraszerűen eltúlzott figurák, a *Mahler a kanapén* alkotói viszont komoly szerelmi drámát igyekeztek formálni a neves zeneszerző életútjának viharos fejezetéből. A karakterábrázolás azonban ugyanúgy sztereotípiákra épül, a tépelődő főhóstól a kikapós asszonykán át a folyton-folyvást a szivarját rágszáló Freud doktorig, ez pedig hiteltelenné teszi a történetet. Az összhatást tovább rontja, hogy az alkotók rendező szakos egyetemi hallgatók vizsgafilmjeibe illő, erőltetetten stilizált képekkel mesélnek: in-

Mahler a kanapén

Árnyékban

dokolatlan és zavaró ferde gépállások, elidegenítő kézikamerás jelenetek hivatottak izgalmasabbá tenni a cselekményt, csalódást keltő végeredménnyel. Jobban járunk, ha Percy és Felix Adlon mozija helyett Ken Russell 1974-ben készült, valóban formabontó Mahler-filmjét választjuk.

A *Mahler a kanapén* is a fesztivál azon filmjei közé tartozott, amelyekben maga a zsidóság nem kerül elő problémaként, akadt azonban ellenpélda is a valós sze-

mélyek élettörténetén alapuló munkák között. Ilan Duran Cohen francia rendező *A zsidó biborosa* a magát

Párizs érsekeként is zsidónak valló

Jean-Marie Lustiger identitásdrámája, mely II. János Pál pápaságának politikai kulisszatitkaiba is bevilágít az auschwitzi tábor területén a '80-as években létesített karmelita kolostor körüli botrány kapcsán. A film szerint a lengyel zsidó származású (és apjával kitérése miatt élete végéig konfliktusban álló) Lustiger-ben az ügy kapcsán tudatosodik a lágerben meggyilkolt anyja és népe szenvedéstörténete, így tudja kiharcolni, hogy a szintén lengyel pápa, aki a kommunizmust tekintti fő ellenségének, végül maga is az apácák távozását szorgalmazza.

Az idei játékfilmes program mintha végigkalauzolta volna a közönséget a 20. századi európai történelem állomásain. A Titanic Fesztiválon másfél éve vetített, cseh *Árnyékban* az '50-es évek Prágájában játszódik, a kommunista diktatúra legsötétebb időszakában. Piti bűncselekménynek tűnő ékszerrablás indítja be a cselekményt, az esethez kirendelt Hakl kapitány azonban hamar rájön, hogy komolyabb ügyről van szó. Az állambiztonság tisztjeiben felmerül a gyanú, hogy a keleti blokkban ténykedő „cionista bűnszervezet” áll a rablás mögött, akik Izraelbe csempészik a lopott aranyat, így erősítésként az NDK-ból hívnak egy nyomozót – Zenkét *A mások életéből* is ismert, nagyszerű Sebastian Koch alakítja. Ahogy azt a hasonló alapképletre épülő filmekben megszokhattuk, a detektívek kezdetben ki nem állhatják egymást, ám eljön a perc, amikor vállvetve kénytelenek kiállni az igazságért, a rövid úton letartóztatott, Auschwitzot megjárt kisgengszter és társai ugyanis aligha követhették el a rablást. A tavalyi magyar fesztiválpremier idején többen is a Bergendy Péter rendezte *A vizsgálóhoz* hasonlították David Ondříček filmjét. A párhuzam találó: mindkét történet hagyományos krimiként indul, ám csakhamar a chandleri, hammetti ihletésű detektív-noir zsánere felé tolódik el. Vagyis a rejtély megoldása mellett egyre nagyobb hangsúlyt kap a nyomozó érintettsége, míg nem a legfőbb tét az lesz, a főhős megúsztatja-e ép bőrrel az esetet. Az *Árnyékban A vizsgálóhoz* hasonlóan keserű választ ad erre a kérdésre, de meglepődni nincs okunk: a velejéig korrupt, rothadó rendszerben a tisztességes ember bukásra van ítélve – a túlélésben csak az reménykedhet, aki hajlandó hazugságokban élni, és így a valódi bűnösök cinkosává válik. Ondříček mozija nemcsak markáns és példásan megjelenített műfaji miliője miatt válhatott az idei mustra kiemelkedő darabjává, hanem a sztálinista múlttal való józan és higgadt számvetés gesztusa miatt is.

A HASVÉR MEG A ZSIDÓ TITOK

Schein Gábor – Szűcs Teri (szerk.):
„Zsidó” identitásképek a huszadik századi
magyar irodalomban.
Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014

Zsidónak lenni – a magyar (és nemzetközi) társadalmi életre vonatkozólag legbonyolultabb, legmeghatározatlanabb, akár kívülről értik valakire, akár az illető önmeghatározásáról szól. Magyarországon nem nemzetiség (szerencsére), mint valaha a Szovjetunióban volt, de nem is feltétlenül vallás (hiszen a zsidónak mondott személy lehet ateista vagy éppen hívő katolikus, mint Szerb Antal volt), továbbá a származás sem mindig jó hívószó (mert vegyes családból származik, mert csak az apja zsidó vagy egyetlen távolabbi felmenője csupán), sőt, az identitás nem mindig utal kulturális hovatartozásra, még csak érdeklődésre sem.

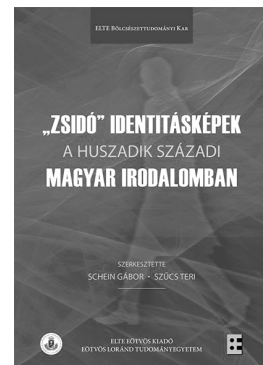
Épülhet pusztán traumatikus élményre, mint a zsidótörvényekkel szembesülő, majd a munkaszolgálatot megjáró, de teljesen asszimilálódott Szép Ernőnél, aki számára „zsidónak lenni” nem más, mint „az élet rossz vicce”, igazságtalanság, amit úgy lehetne orvosolni, ha szétosztanák, ha mindenki egy-két év alatt letudná, mint a sorkatonaságot. Az illetőre antiszemita által ráaggatott, s többnyire a legkevésbé sem reflektált, legtöbbször saját félelmekből ellenségképet faragó, pejoratív „zsidó” jelzőből kiindulni végképp kudarcos vállalkozás – persze ezt már egy külső tekintet teremti meg, és csak áttételesen, nyomokban kerülhet vissza az önképbe. Ráadásul az identitás sokféle, olykor egymást kizáró, vagy legalábbis szinte feloldhatatlan feszültséget okozó elemekből áll, azaz csak megélni lehet, így vagy úgy, az adott történelmi körülmények között, illetve megírni, fikcióba átültetve vagy önéletrajzban.

Ennek megfelelően nem véletlen, hogy a Schein Gábor és Szűcs Teri által szerkesztett tanulmánykötet, amely a „Zsidó” identitásképek a huszadik századi magyar irodalomban címet viseli (a cím első

szavának idézőjele éppen a fenti definíciós problémára utal), azt óhajtja megvizsgálni sokféle példán keresztül, hogy a 20-21. század magyar irodalmában „milyen identifikációs mintázatokba ágyazódnak és miként jelennek meg a különböző »zsidó« identitásképek, milyen retorikai, poétikai eljárások viszik őket színre”. Ahány író, sőt, voltaképpen szinte ahány mű, annyiféle „zsidó”, ami azért is jó, mert a szerkesztők óvakodnak mindenféle esszenciális meghatározástól; s ahány tanulmány szerző, szinte annyi megközelítés, így ráadásul más-más szempontok alapján esik fény a szövegekből kirajzolódó, azokon áttetsző identitásképekre, vagyis igen sokféle – s belsőleg összetett, belső feszültségekkel terhes – identitáskonstrukciót mutatnak be az olvasónak.

Ugyan a kötet nyilván nem tud teljes képet nyújtani a teljes magyar „zsidó” irodalomról – részint terjedelmi okokból, részint személyes okokból (recenzens itt bevallja, hogy Lesznai Anna hiánya például az ő lelken szárad más irányú elfoglaltsága, és ebből következő késlekedése miatt) –, de a megmutatott színes paletta már képet tud nyújtani a téma sokrétű voltáról. Nemcsak kanonizált szerzők tűnnek fel a kötetben, sőt, az egyes tanulmányok olykor éppen figyelemfelhívó szereppel bírnak az irodalmi köztudatban elsüllyedni látszó – olykor a magas, olykor a populáris regiszterbe tartozó – életművekre (például Sásdi Sándoréra, Körmendi Ferencére), vagy éppen nem is irodalmi érdekeltsgű személyekre (Bálint Györgyre, a Mérei-házaspárra) vonatkozólag. A szerkesztők fontosnak is látják kiemelni előszavukban, hogy nem a tisztán esztétikai diskurzusokban megalapozott irodalomtörténeti kánont vették alapul, hagyva, hogy a szerzők kultúratudományos (azaz történeti, szociológiai, fenomenológiai, pszichológiai és esztétikai szempontok interdiszciplináris párbeszéde által megteremtődő) aspektust érvényesítsenek munkájuk során.

De éppen ez a sokszínűség teszi azt is, hogy szinte szórakoztatóvá válik a könyv olvasása, ami persze itt csak annyit tesz, hogy nélkülözi a monotonitást, pedig –

és ez már igencsak messze visz a könnyedségtől és gondfeledéstől – huszadik századi zsidónak lenni, az embernek ebben a korban a zsidóságot valamilyen módon megélni nem habkönnyű lányregény: a kötetben megmutatkozó „valós” vagy fiktív élettörténeteket (és identitásokat) gyakran részben az antiszemita megnyilvánulások, a zsidótörvények, majd a holokauszt alakították olyanokká, amilyenekké.

Csak néhány érdekes téma, a teljesség igénye nélkül, és enyhén szubjektív választás eredményeképpen, megmutatva a széles módszertani skálát: Pap Károly munkássága két hosszabb tanulmánynak is tárgya; Gintli Tibor nagyrészt narratológiai és tematikus aspektusból, illetve a motívumhasználat felől elemzi az Azarel- illetve Jordán-novellákat; Clara Royer pedig ennél szélesebben kontextualizálva, az előbbi szempontokat is figyelembe véve, de (irodalom)történelmi keretbe helyezve és lélektani megfontolásokat is mérlegelve, az átváltozást mint a megmerevedett zsidó tradíció megváltoztatásának motívumát tárgyalja az egész életműben.

A fasizálódó Magyarországon a kulturális-etnikai hasadás kiéleződéséből és test-identitás-idegenség problematika előtérbe kerüléséből származó szemiotikai és retorikai jelenségekre, elsősorban a faji differencia jelöltségére helyezi a hangsúlyt Jablonczay Tímea Zsolt Bélának *Kínos úgy* című regényében. Tverdota György, aki korábban egy egész monográfiát szentelt Németh Andornak, e cikkben annak Franz Kafkáról írt könyvét mutatja be, s többek között arra jut, hogy a szenvedő, üldözött zsidóság melletti elkötelezettség ügye többször is előkerül annak érvelésében. A kötet címe pedig – *Kafka vagy a zsidó titok* – pedig egy belső ellentmondásra utal rá, Németh értelmező pozíciójának kettősségére: hogy bár Németh a prágai író regényeit a camus-i, sartré-i filozófia hatása és a pszichoanalízis felől közelíti meg (ezen interpretáció kulcsszavai az egzisztenciális szorongás illetve az álomtechnika), de állítja, hogy a szereplőkön nem fog a létszorongásból adódó reménytelenség állapota, a zsidók Messiás-hite mindig talpra állítja őket.

Szilágyi Zsófia az idegenség és a kiközösítés témáját boncolgatja néhány iskolaregényben: szerinte Szabó Magda közkedvelt *Abigéljében* túlidealizált, szinte hamis képet mutat be egy kisváros lakosságának hősiességéről, szemben Moldova György *Szent Imre-indulójával*; továbbá a zsidó kamaszfiúk iskolai szocializációja tekintetében hasonlítja össze Kosztolányi *Aranysárcányát* Móricz Forr *a borával*. Lengyel Imre Zsolt egy olyan pályaképet rajzol meg (a népiek árnyékában alkotó Sásdi Sándorról), amely megdönti a szokásos (és különösen az antiszemita által hangoztatott) *zsidó egyenlő urbanus* azonosítást, s annak elismerését teszi láthatóvá, hogy létezhet olyan személyiség, akiben szétszálazhatatlanul összefonódik a paraszti és a zsidó identitásrész: vidéken, a földből élve Ahasvérus találkozhat Tiborral.

Turi Tímea Szép Ernő *Emberszag* című regényéről szóló tanulmányában a kulcsszó az esetlegesség, amely szerinte az író munkáiban rendre meghatározza az embert identikusan: ennek fényében nem csoda, hogy a zsidóságot is csak mint véletlen körülményt kénytelen megélni – s így éreznek regényalakjai is; mindennek a kudarcát erősíti, hogy Szépnél az önalkotás amúgy is csak múlt időben lehetséges, amint azt a szövegek retorikai és narratív megoldásai is sejtetik. Kertész Imre 2000-es években keletkezett szövegeiben (a kötet után megjelent *A végső kocsma* kivételével) Kisantal Tamás azt vizsgálja, hogy a Nobel-díjjal megteremtődő presztízshelyzet milyen válaszokat szül az erősen átpolitizált magyarországi recepcióban, s erre milyen identitásváltozások vannak az írónak.

Bármikor folytatni lehetne persze ezt a listát; sőt, véleményem szerint magát a könyvet is, már csak azért is, mert a magyar irodalomtörténeti modernség története egyszerűen nem érthető meg a zsidóság asszimilációs törekvései, majd az erre következő – olykor meglehetősen szomorú – történelmi válaszok, illetve az ezek mentén (is) kirajzolódó újabb (szerzői és szövegbe íródó) identitáskonstrukciók nélkül.

Földes Györgyi

Modernség,
asszimilációs
törekvések,
válaszok, újabb
identitás-
konstrukciók.

Szombat az interneten

Az igazi Trebitsch–Lincoln? | Németh Miklós volt miniszterelnök az orosz alijáról
A „progresszív” antiszemitizmus Európában | Vita a Rumbach zsinagógára felajánlott
2,7 milliárdról | Egy holokauszt-túlélő és egy hajdani Waffen-SS-es házassága

www.szombat.org | facebook.com/szombat.folyoirat | dimag.hu/magazin/Szombat

A HIÁNY ARCHEOLÓGIÁJA

Forgách András: *Zehuze*.
Magvető, 2007, 640 oldal, 3990 Ft

Aki nincs – így hangzik Forgách András 1999-es könyvének címe, amely a héber *Zehuze* (jelentése kb. „Ez van”) címet viselő, nagyszabású prózakísérlete közvetlen előzményének, szerves részének, avagy ellenpárjának tekinthető. A két mű közti legszembetűnőbb hasonlóság persze, hogy már az elsőbe is beékelődtek, szinte betolakodtak egy különös családtörténet részletei, illetve hogy mindkettő sajátos formát követelt magának. Ám míg az *Aki nincs*ben a zen példázatok szellemét hitelesen megidéző, valamiféle ironikus szigorral rendbe szedett apokrif történetek sorakoznak, addig a *Zehuze* egyetlen szövegtolulás, állandó mozgásban lévő szövegtömb, amelyben ugyancsak ironikusnak tetszik a minimális szövegtagolás, de amely a formában és címben rejlő különbségek ellenére mégiscsak ugyanarról szól, mint az *Aki nincs* fragmentumai: a hiányról.

Holott a *Zehuze*ben látszólag – ahogy a *Talmudról* szokás mondani – minden benne van: éppen ezért még műfajilag is lehetetlen meghatározni. A szöveget a szerző nagyanyjának azon levelei alkotják, amelyeket a XX. század első évtizedében Palesztinában letelepedett asszony 1947 és 1976 között küldött a „hazájába”, azaz Magyarországra költöző lányának. Beszélhetnénk dokumentumentésről, levelekben elbeszélte család-, tudatfolyam- vagy (mikro)történelmi regényről – elvégre az itt nem olvasható válaszlevelekre vonatkozó reflexiókból legalább annyit tudhatunk meg a magyarországi, mint az izraeli hétköznapiokról –, ám e monumentális monológban működő stilisztikai elemek és narrációs technikák olyan új műfajt teremtenek (noha a nem is titkolt ihlető természetesen a joyce-i opus), amit Mészöly Miklós kisregényének címét kölcsönvéve *családáradásnak* neveznék.

Együtt kavarnak egy-egy év eseményei, végeláthatatlan mondatokba és – nyilván összevágott

vagy némiképp feldúsított, a levélíró roncsolódott magyarságát hűen őrző – levelekbe sűrítve. Egymás közvetlen közelében, kaotikusan, differenciálatlanul és összecsúsztatva, de a tudatműködést ismerve mégsem logikátlanul emelkednek ki belőle a családi mizériákról, világpolitikai eseményekről vagy épp az élelmiszerárakról szóló tudósítások, miközben kirajzolódik egy jobbára élhetetlen, művészhajlamú férfiak és nyughatatlan, lázadó szellemű nők alkotta család élete és története. Ami ugyancsak különbözik a jól ismert magyar-zsidó családtörténetektől, hiszen a levélíró meggyőződéses – vagy inkább naiv – palesztinai kommunista, amiért is olykor mind a Soával, mind Izraellel, mind a magyarországi viszonyokkal kapcsolatban őrjítően együgyű szentenciákra ragadtatja magát.

Tovább tetézi a hagyományos történetmesélést és formákat eleve kizáró képtelenségeket, hogy a levélíró épp a zsidóság számára oly megkérdőjelezhetetlen primátussal bíró nyelv közegében mozog bizonytalanul; ő talán úgy véli, lubickol benne, pedig inkább kapálódzik, így különös módon a lányához fűződő viszonyában a legelemibb kapocsnak tekinthető anyanyelv osztatlansága szenved csorbát. Ennek fényében a valóság szétbeszélése, miként a politikai aktivitás is, kényszeres cselekvésnek tetszik, „egy nagy vákuum, egy olyan lyuk” körbeírásának, „amin még a lyuk is kifolyik”; egyfajta hamis tevékenységről van tehát szó, amiről találónan jegyzi meg Slavoj Žižek, hogy az a megszállott neurotikus tipikus stratégiája, aki „frenetikusan aktív, hogy megakadályozza a *valódi dolog* bekövetkeztét”, vagyis a csend pillanatát. Rosenzweig is valami hasonlót mond a *panta rhei* igazságától megrettenő filozófusról, aki „azt kérdi, *mi az, ami van* – és minden válasz megfelel neki, ha érintetlenül hagyja ezt a kérdést”. *Ez van*, mondja lépten-nyomon a névtelen levélíró, ami a rezignált belenyugvás helyett pontosan abbéli igyekezetét leplezi le, hogy gátat szabjon az élet áramának. Saját bevallása szerint ugyan az írás megnyugtatja –

Forgách András

gyanítható, hogy válasz híján is körmölné leveleit –, ám valójában, miként a fájdalom, létezése pillanatnyi bizonyosságával kecsegtet, felszámolva minden egyebet, amit látszólag megragad. De mivel is kellene szembenéznie a csend pillanatában? Hogy a hazaváltás nem hozott megnyugvást, hogy szerencsésen kívül rekedt az európai zsidók sorsán? Inkább az attól való félelem munkálhat benne, hogy saját sor-

sa is csak átsuhan rajta, hiszen a csend pillanata csakis azt a pontot jelölheti, ahonnan visszatekintve a forma kegyelmében részesülhetne élete – ilyen pont azonban csak a megtestesült hiányon, a halálon túl, az eszkatonban létezhet. Az életben csak a tudat és a sorokat rováó kéz mozgásának egyidejűségére törekvő írás révén lehet megközelíteni, és bár hiábavalónak tűnhet az éppen a szüntelen beszéd vájta lyukat ekképpen foltozgatni, pusztán ez a vágy ruházhatja fel valós tétellel az írást.

A *Zehuze* bizonyos értelemben gesztusként értelmezhető, akár egy zen mester pofonja, amennyiben a levélíró paradox logikáját mintegy metaszinten működtetve a szó terében demonstrálja, hogy nem létezik az élet totalitását megragadó eszköz, csupán a saját sorsát kergető én, amely folyton azon kapja magát, mint az *Aki nincs* zen mesterét, Chan Chut kereső szerzetesek, akik csak napok múltán döbbennek rá, hogy maga Chan Chu is a keresők közé vgyült. Ezzel a fogással – amelynek radikalitása csak Nádas Péter káoszkonstrukciójához fogható – egyszerre sikerül elbizonytalanítania a platóni-keresztényi gondolkodást, mely szerint a kérdésekre igenis vannak kizárólagos, egymással összefüggő válaszok, ugyanakkor mégis sikerül olyan illúziót keltenie, hogy a levelek kimetszette harminc év minden mozzanatának tanúi voltunk.

Mégis valami más, mélységesen személyes élmény avatja számomra a *Zehuzét* az elmúlt évek egyik legkiemelkedőbb prózai alkotásává: egyrészt, hogy a hallgatásnak az utolsó oldalon megnyíló szakadéka ismét felidézte bennem, milyen is az, ha egy mondat örökre befejezetlen marad, másrészt, hogy megint egyszer hallhatóvá tette számomra azt a patetikus és szentimentális, tüneményes és tébolyító, óceáni érzést keltő anyai nyelvet, amelynek felcsendülésénél sem az élettől, sem az irodalomtól nem kívánok többet.

Csáki Márton

Trauma és utóhatás

A VÉSZKORSZAK ÉS A MÁSODGENERÁCIÓ IRODALMA

Szemináriumsorozat a *Szombat* szervezésében, Szántó T. Gábor vezetésével, a Bálint Házban (Budapest VI., Révay u. 16.)

December 2. és 16., 18 óra – téma: **Örkény István: Ákos és Zsolt, Lágerek népe**

ÉLET ÉS IRODALOM

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

Kedvezményes előfizetési díj
1 évre 18 000 Ft
Megrendelhető a szerkesztőségben
(1089 Bp., Rezső tér 15.)
Telefon: 210-5149,
210-5159
Fax: 303-9241
e-mail: es@es.hu

AMI A CÍME.

Megjelenik minden pénteken!
Keresse az újságárusoknál
vagy fizessen elő!

„Félig még köztünk van”

SZÉP ERNŐ 130

Díjátadás és emlékezet

A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület a Pepper Art Projectsszel együttműködve a 130 éve született Szép Ernőre emlékezik. A szerző tiszteletére rendezett kiállítás 2014. december 11-én, csütörtökön, 18 órakor nyílik az egykori Japán kávéház épületében (Budapest VI. ker., Andrásy u. 45.) található Japán Szalonban.

A helyszínválasztás szimbolikus, hiszen Szép Ernő törzsvendégnek számított a kávéházban. Azzal szemközt, a Liszt Ferenc tér 11. szám alatt élt 1945-től 1953-ban bekövetkezett haláláig.

A Mazsike célja a kiállítással, hogy a sokoldalú író, költő máig érvényes és aktuális műveit leporolva közelebb hozza azokat a ma emberéhez. Az ennek érdekében meghirdetett művészeti pályázatra 18 és 30 év közötti fiatal képzőművészek küldhettek be alkotásokat.

A pályázat célja, hogy képzőművészeti alkotásokon keresztül új értelmet nyerjenek az ismert vagy kevésbé ismert Szép Ernő-szövegek, illetve az alkotók felfedezzék Szép Ernő életútjában, munkásságában azt a számukra fontos üzenetet, amelyet egy művészeti alkotáson keresztül ők maguk is továbbítani szeretnének a közönség számára. Ezáltal képet kapunk arról, hogyan látja ma egy 21. századi fiatal Szép Ernőt, és – nem utolsósorban – hozzájárulunk annak az egyre növekvő társadalmi igénynek a kielégítéséhez, amely Szép Ernő életművét kívánja visszahelyezni a köztudatba.

Az összművészeti kiállításon a Szép Ernő műveiből, színdarabokból, filmekből álló összeállításon kívül a pályázat legjobb műveit is láthatja a közönség.

A megnyitón prof. Tverdota György irodalomtörténész beszélget Balogh Lilla Szép Ernő-kutatóval a szerző életművét érintő érdekes kérdésekről, kánonban elfoglalt helyéről. Közreműködik fuvolán Balogh Szilvia. A rendezvényen a Mazsike 2014. évi díjainak átadására is sor kerül.

Az eseményre minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Schiller Szervizek

ISO 9001:2009 szerint tanúsítva

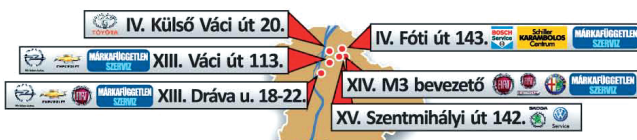
Több, mint 20 éves tapasztalat!

Márkaszervizek és típustól független
szervizszolgáltatások Budapesten, hat helyen!

- ✓ 24 órás autómentő
- ✓ Hozom-viszem szolgáltatás
- ✓ Szakszerű szervizelés
- ✓ Kedvező árak

Schiller Szervizek Budapesten hat helyen!

BEJELENTKEZÉS: 452-11-76, 452-11-77 • WWW.SCHILLER.HU

GOZSDI
RAPR
RPSOD

PRO AKTÍV

Hanuka
a Gozsdudvarban és
a Kolorban

Fókuszban a hajléktalanság

2014.
december 16.
kedd
16:45–21:00
program vallásról és
társadalmi aktivizmusról

